

Okullarda Empatiyi Geliştirmek için bir Rehber

Ashoka'nın Hikayesi:

Ashoka, dünyadaki sorunların ancak yenilikçi yaklaşımlarla çözülebileceğine inanan ve sorunların değil çözümlerin parçası olmakta ısrarcı bireyleri küresel platformunda buluşturmasıyla biliniyor.

35 yılı aşkın süredir 88 ülkede sosyal sorunlara yenilikçi ve etkili çözümler geliştiren sosyal girişimcileri buluyor, onları ihtiyaç duydukları destekler ve küresel bir ağ ile buluşturuyoruz. Bugüne kadar 3.500 sosyal girişimciyi bu şekilde destekledik. Pek çoğu kendi alanlarında -eğitimden sağlığa, çevreden demokratikleşmeye- sistematik değişim sağladı. Yüzbinlerce hatta milyonlarca insanda köklü düşünce ve davranış değişikliklerine sebep oldu.

Ancak birkaç sene önce bunun yeterli olmadığını fark ettik; dünyayı değiştirmek için 3.500 olağanüstü inançlı ve yetenekli sosyal girişimciden veya onların değerdiği birkaç milyondan daha fazlasına ihtiyacımız vardı. Evlerimizde, işyerlerimizde, mahallelerimizde ve toplumlarımızdaki sorunları çözmek için -ister 12 ister 70- yaşında olalım hepimize ihtiyaç vardı. Gerek çocuklar ve gençler kendileri, gerekse onlarla çalışan sosyal girişimciler bize defalarca gösterdi ki fırsat verildiğinde herkes çözüm üretebiliyor, sorunların değil çözümlerin parçası olabiliyor. Böylece yeni bir göreve göz diktik; her bireyin fark yaratmak için ihtiyaç duyduğu becerilere sahip olduğu bir dünyayı şekillendirmek. "Herkes fark yaratabilir" ilkesinden yola çıkarak, empati, ekip çalışması, liderlik, problem çözme, yaratıcılık becerilerini "farkyaratan beceriler" olarak tanımladık.

O zamandan beri, binlerce genç insana kendi sosyal girişimlerini başlatmaları için yardım ettik ve dünyayı değiştirmek için büyümeyi beklemeye gerek olmadığını kanıtladık. Gelecek neslin liderlerini yetiştirmek için üniversiteler ile birlikte çalışmaya, düşünce ve aksiyon insanları arasındaki duvarları yıkmaya odaklandık.

Ashoka, Türkiye'de 2000 yılında başlattığı Ashoka Fellowship programını 2011'den bu yana ülke ofisi olarak sürdürüyor. Türkiye'de iş dünyası, sosyal girişimciler ve eğitim paydaşları ile birlikte çalışıyoruz.

2017 yılında başlattığımız Çocuklar için Farkyaratan Beceriler Programı kapsamında, farkyaratan becerilerin en az akademik beceriler kadar önemli olduğu bilincinin oluşması ve bu becerileri destekleyen yaklaşımların yaygınlaşması için; işbirlikleri kuruyor, yeni ağlar örüyor ve projeler geliştiriyoruz.

Yine bu yıl Sabancı Vakfı'nın ve bireysel bağışçımız Aslı Atay'ın desteği ile Farkyaratan Sınıflar - Eğitimde Yenilikçi ve Güçlendirici Yaklaşımlar Projesi'ne başladık. Projede, çocukların farkyaratan becerileri edinmeleri ve yaşama geçirmeleri için öğretmenleri yenilikçi ve güçlendirici uygulamalarla destekliyoruz.

Okullarda Empatiyi Geliştirmek İçin bir Rehber, Farkyaratan Sınıflar Projesi kapsamında sizlerle buluşuyor.

www.ashokaturkiye.org
www.farkyaratansiniflar.org

Neden Empati?

Empati size hangi konularda güç kazandırır?

Öğrencileri Donanımlı Kılmak

Empati, karşınızdakilere daha iyi davranmaktan daha fazlasıdır; empati, daha iyisini yapmaktır. Başlıca özellikleri iletişim ve değişim olan bir çağda, sınıf ortamında ilişkiler kurabilen ve bunları yönlendirebilen öğrenciler yarının çalışma ve yönetim ortamlarında başarılı olacaklardır. Gelecekte nasıl bir yol seçerlerse seçsinler veya hangi işleri üstlenirlerse üstlensinler, başkalarının hislerine ve bakış açlarına empatiyle yaklaşma iyi iletişimin, ekip çalışmasının ve güçlü liderliğin temelidir.

Okulları Dönüştürmek

Empati, sınıf yönetiminin iyileşmesini ve öğrenmeye daha fazla zaman ayırmayı sağlar. Bu sayede öğrenciler okula her gün öğrenmeye hazır gelirler ve öğretmenler öğrencilerinin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına yanıt vermek için daha donanımlıdırlar. Empatiye dayalı öğretimi ve uygulamaları benimseyen okullardaki öğretmenler daha etkin çalışırlar ve kurumlarına daha yüksek düzeyde bağlılık gösterirler çünkü bu okullardaki öğretmenler hak ettikleri güvenin, kaynakların ve anlayışın sunulduğu bir ortamdadırlar.

Dünyayı Değiştirmek

Dünyamız, karmaşık zorluklarla dolu. Bir kişinin verdiği karar toplumlar ve kültürler için giderek yayılan bir etkiye sahip olabiliyor. **Empati, bize etkili değişim öncüleri yani farkyaratıcılar olabilmemiz için gereken iradeyi ve araçları kazandırır.** Günümüzün karmaşık zorlukları tek bir kişi ya da kuruluş tarafından çözülemez. Empati, birlikte daha iyi şeyler inşa etmek ve bunu hayal gücü ve saygıyla yapmak için bizi motive eder.

Empatinin gücüne ilişkin olgular, veriler, akademik araştırmalar, uygulamalar ile vaka çalışmalarını içeren uluslararası kaynaklara erişmek için: www.startempathy.org.

Bu Rehber Hakkında:

Öğrencilerinizi donanımlı kılın. Okullarımızı dönüştürün. Dünyayı değiştirin. Şimdi empati zamanı.

Bu Noktaya Nasıl Geldik?

Empati kültürünü geliştirmek için gerekli temel ilkeleri ve uygulamaları keşfetmek için kolları sıvadık. 60'ın üzerinde eğitimci ile ve önde gelen sosyal girişimciyle görüştük ve onlara basitçe şunu sorduk: "İşe yarayan ne?"

Çocukların sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılandığı bir sınıf ortamı yaratabilmek ve bugünün (ve yarının) dünyasında başarılı olmak için gereken kilit becerileri geliştirmek için neye ihtiyaç olduğunu öğrenmek istiyorduk.

Ortaya çıkan sonuç elbette bir reçete, formül ya da her şeyi çözecek sihirli bir değnek değil. Bu rehberi, yaşayan bir dizi araç olarak kabul edin; her birimizin katkısıyla büyüyecek ve gelişecek araçlar...

Sizleri, sınıf duvarlarının ötesini düşünmeye ve tüm okul topluluğunu harekete geçirmeye çağırıyoruz. Bir arada, fark yaratan eğitimin nasıl olabileceğini yaratıcı bir biçimde yeniden hayal edelim.

Etkinlikler Nasıl Kullanılır?

Aşağıdakiler, düzinelerce öğretmenin, kuruluşun ve bunları her gün deneyimleyen kişilerin ortak yaratısıdır: ipuçları, araçlar, ders planları ve örnekler; en önemlisi de sınıf ortamınızı tasarlama biçiminizden öğrencileriniz ve meslektaşlarınızla günlük ilişkilerinize kadar her konuya katkısı olabilecek içgörüler.

Bazı etkinlikler iki dakika kadar kısa bir sürede tamamlanabilir. Bazıları ise birçok derse uyarlanarak aylarca sürebilecek sınıf projeleri olarak tasarlanmıştır. Kimi etkinliklerde, halihazırdaki ders planlarınız için uyarlayabileceğiniz bir strateji veya hem öğretmen hem de öğrenci performansını iyileştirdiği kanıtlanmış ipuçları sunulmuştur. Bu etkinliklerden bazılarını aşına olabilirsiniz, bazıları da sizin için yeni olabilir.

Sizi, bu etkinlikleri sınıfınızda deneyimlemeye ve kendi fikirlerinizi oluştururken kullanmaya davet ediyoruz.

Empati Yol Haritası

Hazırlık Yap. Etkileşimde Ol. Yorumla ve Eyleme Geç.

1. Adım: Hazırlık Yapmak

- Güvenli Bir Ortam Yaratmak
- Duygusal Yetkinliği Geliştirmek
- Örnek Olarak Yol Göstermek

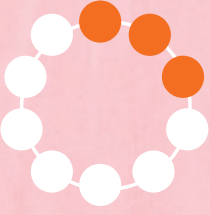
2. Adım: Etkileşimde Olmak

- Grup Oyunları
- Hikaye Anlatıcılığı
- Deneyimlemek
- Birlikte Problem Çözmek

3. Adım: Yorumlamak ve Eyleme Geçmek

- Ortak Değerleri ve Farklılıkları Belirlemek
- Cesaret Ařılamak
- Eylemi Mümkmün Kılmak

Hazırlık yapmak: Empati kendiliğinden gelişmez. Çevre koşulları, içindeki bireyler ve çevreyi şekillendiren değerler, kurallar ve adetlerle birlikte empatinin gelişmesinde belirleyici rol oynar. Empatiyi anlamlı biçimde geliştirmeden önce, ilk olarak empatinin yaşayabileceği koşulları yaratmamız gerekir.

Güvenli Bir Ortam Yaratın

Empatinin açığa çıkarılması için güvene dayalı bir ortama ihtiyaç vardır. Böyle ortamlarda, kırılganlık öğrenme için değerli görülür; duyguların ifade edilmesi teşvik edilir ve okulda yaşananlarla ev yaşamı birbirinden bağımsız görülmez.

Duygusal Yetkinliği Geliştirin

Karşımızdakinin duygularını anlamak ve yorumlamak için önce kendi duygularımızı anlamamız ve yönetmemiz gerekir. Kendimize dair böyle bir anlayışa sahip olmak, hislerimizi ve duygularımızı tanımlamak için kullanacağımız temel bir dağarcığa sahip olmamızı gerektirir; bu yaygın olarak “duygusal okuryazarlık” olarak adlandırılır. Duygusal yetkinliğin gelişmesi, farklı yaş grupları için farklı şekiller alabilir. Örneğin, küçük çocuklara kendilerinin ve başkalarının duygularını adlandırmayı öğretmeniz; öğretmenler ve yetişkinler için ise sürekliliği olan özdeğerlendirme fırsatları yaratmanız gerekebilir.

Örnek Olarak Yol Gösterin

Empati, tek başına öğrenilemez. Öğretmenlerin, okul yöneticilerinin, ebeveynlerin ve akranların empatiye yönelik örnek davranışlar sergilemesi gerekir. Bir öğretmenin davranışları bir çocuğun güvende olma hissi üzerinde sınırsız etkiye sahip olabilir çünkü çocuklar örnek davranışları benimseyerek uygulamaya eğilimlidir.

Hazırlık Yapmak | Duygusal Yetkinlik
Ashoka Fellow Deneyimleri

Söz Mary Gordon'da

“Çocuklardan Öğrenmek”

Nezaket ve paylaşım gibi davranışlar çocuklara öylesine öğretilemez; çocukların bu davranışları anlamlı bir şekilde deneyimlemeleri gerekir. 1996 yılında Kanada'da başlatılan ve şu anda sekiz ülkede uygulanan Roots of Empathy (Empatinin Kökleri) programının temel fikri budur.

Programda, çocuk ebeveynlerinden biriyle ve bir Roots of Empathy eğitmeni eşliğinde bir yıl boyunca 3-13 yaşları arasındaki çocuklara yönelik birtakım etkinliklere katılıyor. Bu etkinlikler çocukların duygusal söz dağarcığını zenginleştirmeyi ve bakış açısı edinme becerilerini artırmayı amaçlıyor. Öğrenciler bir bebeğe “öğretmen” gibi davranarak bebeğin gelişimini gözlemliyor ve bebeğin hislerini adlandırmayı öğreniyorlar. Neşe, korku, hayal kırıklığı, merak gibi altta yatan duyguları anlamak için dilin ve sözcüklerin ötesine bakmayı öğreniyorlar. Böylece, kendi duygularını saptamayı ve bunlar üzerine düşünmeyi, benzer hisler yaşadıkları

zamanları sayarak öğreniyorlar. Bu süreç sayesinde, çocuklar yeni bakış açıları edinmeyi ve başkalarının düşünceleri ile hislerini anlamayı öğrenmeye hazır oluyorlar. Çocukların bu hisleri başkalarıyla tartışabilmesi ve yeni keşfettikleri bu anlayış ile harekete geçebilmesi, bu süreç sayesinde oluyor.

Mary'nin çalışmaları sonucunda, saldırgan davranışlarda kalıcı bir azalma ve yardımsever davranışlarda artış kaydedildi; bu değişiklikler programdan on yıl sonra da mevcuttu. Roots of Empathy bugün Kanada'da 450 binden fazla öğrenciye hizmet veriyor. İskoçya'da da yaygın biçimde uygulanan program, ABD'de Washington, California ve New York'ta da faaliyet gösteriyor.

Daha fazla bilgi için: www.rootsofempathy.org

**SIRA
SİZDE!**

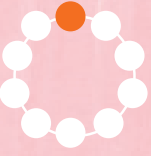
Duygulara Dayalı Sınıf Kuralları

Öğrenciler okulda nasıl hissetmek istediklerini temel alarak sınıf kurallarını tasarlayınca, hem kendileri için neyin önemli olduğunu gösteriyorlar hem de bir topluluk olarak birbirlerine karşı yükümlülükleri olduğunu kabul ediyorlar. Bu kurallar söz konusu eğitim-öğretim yılı için olan beklentileri ortaya koyuyor ve öğrencilerin bu beklentileri sahiplenmesine yardımcı oluyor.

Kaynak: RULER, The Yale Center for Emotional Intelligence,
www.therulerapproach.org

Hazırlık Yapmak | Güvenli Ortam

Duygulara Dayalı Sınıf Kuralları

Ne zaman:

Eğitim-öğretim yılının başında

Süre:

30—45 Dakika

Seviye:

Anasınıfı, 1-5. sınıflar

Materyaller:

- Tahta kalem ya da kalın uçlu keçeli kalem
- 50x70 cm ya da benzer ebatta kağıt/karton

Ne:

Öğrencilerinizle birlikte, öğrenme ve çalışma ortamına ilişkin, öğrencilerinizin geliştirmeye ve uygulamaya istekli olacakları bir kurallar belgesi hazırlayın. Öğrencilerinizin her gün sınıfta nasıl hissetmek istediklerini bu çalışmanın merkezine alın.

Nasıl:

1. Hazırlık: Sınıf kurallarını kararlaştırma ve tasarlama sürecine öğrencileriniz öncülük etsin. Kuralların amacını ve demokratik bir sürecin ne kadar değerli olduğunu açıklayın.

2. Sözcük seçimi: Öğrencilerinizi üç veya dört kişilik küçük gruplara ayırın; şu soruya yanıt verecek birtakım sözcükler üzerine beyin fırtınası yapmalarını isteyin: Her gün sınıfta kendinizi nasıl hissetmek istiyorsunuz? Gruplardan çıkan sözcükleri toplayarak bunları tahtaya yazın. En çok hangi sözcüklerin önerildiğini sınıfça tartışın ve öğrencilere, sınıf kurallarına yansıtılmasını istedikleri sözcükler için ikna edici birer konuşma yapma fırsatı tanıyın. Öğrenciler favori üç kelimeleri için oy versin. En çok oy alan beş (ya da daha fazla) kelime sınıf kurallarının temelini oluşturacak.

3. Günlük uygulamanın nasıl olacağını tartışın: Birtakım önemli duyguları ifade eden sözcükler topladınız. Şimdi öğrencilerinizle birlikte bu duyguları kurallara ve beklentilere dönüştürmek için çalışın. Örneğin, “saygı” dediğimiz şey, günlük hayatımızda neye benzer? Olabildiğince net olun. “Nazik olmak” gibi bir yanıt yerine uygulanmasını izleyebilecekleri ve kendilerini sorumlu hissedebilecekleri somut davranışları tanımlamalarını sağlayın. Örneğin, sırayla konuşmak, göz teması kurmak, düzgün oturmak vs.

4. Hatırlatıcı notları ve rehber ilkeleri belirleyin: Herkes hata yapar. Arkadaşları ve öğretmenleri hata yaptığında, bunları telafi etmelerine yardımcı olmak için, öğrencileri (örneğin özür dilemeyle ilgili) hatırlatıcı notlar oluşturmaya teşvik edin.

İpucu:

Bu kurallar bütününü, yıl boyunca değiştirilmeye ya da güncellenmeye açık, yaşayan bir belge olarak düşünün.

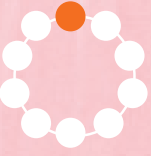
Güne Başlangıç Buluşmaları

Güne başlangıç buluşmaları sınıfınızın günlük atmosferini ve içeriğini şekillendiren bir forumdur. Araştırmacılar başından beri bildiğiniz bir şeyi doğruluyor: etkili dinleme, bakış açısı edinme ve iyi sorular sorma gibi sosyal beceriler zihinsel gelişim ile yakından ilişkilidir. Güne başlangıç buluşmaları, sosyal etkileşim bağlamında, bu becerileri örnekleme, uygulama ve geliştirme için bir alan oluşturuyor.

Kaynak: Northeast Foundation for Children, Inc.,
www.responsiveclassroom.org

Hazırlık Yapmak | Güvenli Ortam

Güne Başlangıç Buluşmaları

Ne zaman:

Günün ilk dersinde

Zaman:

30 dakika

Seviye:

Anasınıfı,
1-5. sınıflar

Materyaller:

• 50x70 cm ya da benzer ebatta kağıt/karton
(tercihe bağlı)

Ne:

Güne başlangıç buluşmaları, öğrencilerin selamlama, dinleme ve yanıtlama, grup olarak problem çözme ve diğerlerinin ihtiyaçlarını fark etme/öngörme becerilerini uygulamaları için bir fırsat yaratır. Her okul günü güne başlangıç buluşmaları düzenlemek, sınıfı birbirine bağlayan bir ağın örülmesine yardımcı olacaktır.

Nasıl:

- Birbirinizi selamlayın:** Çocukların birbirlerini isimleriyle selamlamalarını sağlayın. Grup olarak sınıfta kimlerin bulunduğunu ve bulunmadığını; yağmurun yağıp yağmadığını; kimin gülümsediğini ve kimin gülümsemekte zorlandığını fark edin. Öğrencileri akıllarındakileri paylaşmaya davet edin.
- Paylaşmayı teşvik edin:** Konu hakkındaki düşüncelerini, hislerini ve fikirlerini olumlu bir şekilde dile getirerek, öğrenciler sınıfın ilgisini çekebilecek haberleri paylaşsın ve tartışsın.
- Grup etkinlikleri:** Sınıf birlikte kısa bir etkinlik yapsın; aktif katılım aracılığıyla sınıf uyumu gelişsin.
- Günlük akışın ve duyuruların paylaşılması:** Gün içinde sınıfta/okulda yapılacaklara ilişkin kısa bir mesaj hazırlayın. Bu mesaj, öğrencilerinin o günkü işlere odaklanmasını kolaylaştıracaktır. Öğrenciler, öğretmenin hazırladığı günlük akışı ve duyuruları okuyarak ve tartışarak, hem dil becerilerini geliştirir hem de gün içinde sınıfta veya okulda yapılacak etkinlikler hakkında bilgi sahibi olur.

(Güne başlangıç buluşmalarında kullanılabileceği gibi gün içinde, derslerde de kullanılabilecek olan örnek etkinlikler -Gizli Tokalaşma, En Sevdiğim Mevsim, Haydi Tekrar Söyle- ilerleyen sayfalarda açıklanıyor.)

İpucu:

Sınıfınız ve öğrenci sayısı uygunsa, bu buluşmalar ve içerdiği etkinlikler boyunca öğrencilerin bir çember oluşturacak biçimde oturmasını/durmasını tercih edin.

Hazırlık Yapmak | Güvenli Ortam (3-6. sınıflar)
Güne Başlangıç Buluşması için
Örnek Etkinlik: Selamlaşma

Gizli Tokalaşma

Gizli tokalaşma yöntemleri yaratmak, öğrencilerin yaratıcılığına katkıda bulunurken birliktelik hissini de güçlendirir.

Nasıl:

1. Öğrenciler ikili gruplara ayrılır; birkaç dakika boyunca gizli bir tokalaşma yöntemi ile birbirlerine isimleriyle hitap ettikleri bir selamlama yöntemi belirler.
2. Sizin yönlendirmeniz üzerine, tüm öğrenciler gizli tokalaşma ve selamlama yöntemlerini sınıfa gösterirler.
3. Yönlendirmeniz üzerine öğrenciler yeni eşler bularak birbirlerine tokalaşma yöntemlerini öğretirler.
4. Alıştırma bir ya da iki kez tekrarlanabilir.

İpuçları:

- Sınıf için güvenli ve dostane bir tokalaşma yöntemi belirleyin ve öğrenciler kendi yöntemlerini yaratmadan önce bir gönüllüyle tokalaşın.
- Olumlu davranışları teşvik edin. Örneğin, “Eşlerinizle gizli tokalaşma yönteminizi belirlerken işbirliğiyle hareket ettiğinizi gördüm.” diyebilirsiniz.

Alternatifler:

- İkili grupları teker teker ortaya davet ederek gizli tokalaşma yöntemlerini göstermelerini isteyin.
- Öğrencileri en büyük, en küçük, en hızlı, en yavaş ya da en karmaşık tokalaşma yöntemlerini belirlemeye davet edin.

Kaynak: Northeast Foundation for Children, Inc.,
www.responsiveclassroom.org/blog/greeting-idea-secret-handshake

Hazırlık Yapmak | Güvenli Ortam
Güne Başlangıç Buluşması için
Örnek Etkinlik: Paylaşım

**(Anasınıfı,
1-2. sınıflar)**

En Sevdiğim Mevsim

Bu etkinlik, öğrenciyi bir şeyi neden beğendiğini dile getirmeye teşvik eder.

Nasıl:

1. Öğrencilere, en sevdikleri mevsimi ve neden bu mevsimi sevdiklerini sınıfla paylaşmalarını isteyeceğinizi söyleyin. Ardından, dört mevsimi saymalarını isteyin. Her mevsimin özelliklerini kısaca tartışın; bunları liste halinde yazın.
2. Öğrencilere düşünmeleri için zaman tanıyın. Hazır olduklarında elleri ile işaret vermelerini isteyin.
3. İlk paylaşan siz olun. Eksiksiz bir cümle kurun fakat “nedeninizin” açıklamasını kısa tutun. Örneğin, “En sevdiğim mevsim yaz çünkü hava sıcakken dışarı çıkmayı çok severim.” diyebilirsiniz.
4. Her çocuk sırayla, sizin verdiğiniz örnekte olduğu gibi tam bir cümle kurarak, seçtiği mevsimi ve bunun için bir nedenini paylaşsın.

İpuçları:

- Bu paylaşımı, öğrencilerin bir gruba hitap ederken kendilerini özgüvenli hissettiği bir dönemde yapın.
- Öğrencilere “neden” açıklaması yaparlarken yardımcı olun. Örneğin, “Belirli bir mevsimi neden sevdiğinizi açıklarken sizi ne zorlayabilir? Bu açıklamayı daha iyi yapabilmek için size neyin yardımı olur?” diyebilirsiniz.

Alternatif:

- En sevilen mevsim yerine başka bir konu seçebilir ya da akıl yürütme becerisi gibi bir başka beceriye odaklanarak, öğrencilerin belirli bir konuda tahminde bulunmalarını ve tahminlerini gerekçelendirmelerini isteyebilirsiniz.

Kaynak: Northeast Foundation for Children, Inc., <https://www.responsiveclassroom.org/sharing-idea-my-favorite-season-and-heres-why/>

Hazırlık Yapmak | Güvenli Ortam (3-6. sınıflar)
Güne Başlangıç Buluşması için
Örnek Etkinlik: Grup Etkinliği

Haydi Tekrar Söyle!

Öğrenciler gruplara ayrılarak, belirli bir üniteye ait sözcük dağarcığı ile sevdikleri şarkılar arasında bağ kurarlar.

Nasıl:

1. Öğrencileri dört-beş kişilik gruplara ayırın.
2. Belirli bir dersle ilgili bir sözcük ya da konu söyleyin (örneğin, hava ya da fen bilgisi terimi; tarihi bir olay ya da kişi; rakam ya da matematik terimi; sıfatlar ve zamirler vs.)
3. Bu sözcüğü içeren veya söylediğiniz konuyla ilişkili olduğunu düşündükleri şarkılar hakkında beyin fırtınası yapmaları için gruplara birkaç dakika verin.
4. Her grubun, bulduğu bir ya da iki şarkıdan bir dizeyi ya da dördlüğü söylemesini isteyin.

İpuçları:

- Başlamadan önce öğrencilere şunu sorun: “Grup olarak çalışırken neler yapmanız gerekecek?” Bunları örnek olarak gösterin (sırayla dinlemek ve konuşmak, başkalarının fikirlerini kabul etmek vs.).
- Olumlu davranışları teşvik edin. Örneğin, “Gruptaki herkesin fikirlerini paylaştığını ve sınıf arkadaşlarını dinlediğini gördüm. Bu sayede herkes keyif aldı!” diyebilirsiniz.

Alternatifler:

- Sınıfın bulduğu tüm şarkıları liste olarak yazın. Ardından, daha sonra birlikte söylenecek birkaç favori şarkı seçin.
- Gruplar bir dizeyi ya da dördlüğü söylerken, diğer öğrencilerden biliyorlarsa bu şarkının adını söylemelerini isteyin.

Kaynak: Northeast Foundation for Children, Inc.,
<https://www.responsiveclassroom.org/group-activity-idea-encore/>

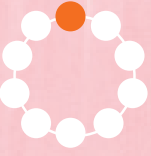
Gün Sonu Buluşmaları

Sınıf ortamındaki ya da sınıf dışındaki sorunları nedeniyle dikkati dağılmış bir çocuğun yeni bilgileri daha az sindirdiği ve başkalarıyla anlamlı ilişki kurmakta daha çok zorlandığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Çocuklara, akıllarından geçenleri paylaşmaları için alan tanımak, iletişim becerilerini güçlendirir; sınıf ruhuna katkıda bulunur ve çocuklara düşünceleri ile sorunlarına önem verildiğini hissettirir. Çocuk, çözümler hakkında konuşarak, zorlukları aşmayı ve sorunları büyümeden çözmeyi öğrenir ve dikkatini öğrenmeye verebilir.

Kaynak: Urban Montessori, www.urbanmontessori.org

Hazırlık Yapmak | Güvenli Ortam

Gün Sonu Buluşmaları

Ne zaman:

Eğitim gününün sonuna doğru

Süre:

20 dakika

Seviye:

Anasınıfı,
1-5. sınıflar

Materyaller:

- Tahta kalem ya da kalın uçlu keçeli kalem
- Tahta veya büyük boy kağıt/karton veya not defteri (isteğe bağlı)

Ne:

Gün sonu buluşmaları, duygusal anlamda güvenli bir öğrenme ortamı oluşturmak ve öğrencilere dinleme ve dinlenme şansı tanımak için hazırlanmış günlük bir etkinliktir.

Nasıl:

- 1. Hazırlık:** Etkinliği tanıtmadan önce, sınıfta öğrencilerin arkadaşlarıyla paylaşmak istediği kaygıları ve sorunları yazabileceği bir alan belirleyin. Bu alan, tahtanın bir köşesi, duvara asılı büyük boy bir kağıt ya da masanıza koyabileceğiniz bir defter kağıdı olabilir.
- 2. Öğrencileri bir araya getirin:** Günün sonuna yaklaşırken, tıpkı güne başlangıç buluşmalarınızdaki gibi öğrencileri tercihen çember şeklinde bir grup olarak bir araya getirin. Öğrencilerin şunlardan birisini paylaşmasını sağlayın: 1) ister arkadaşları ister gün içerisindeki bir gelişme hakkında olumlu bir şey, 2) gün içerisinde öğrendikleri ve arkadaşlarının ilgisini çekebilecek bir şey ya da 3) sınıfı ilgilendiren bir kaygı ya da sorun. Kaygılar ya da sorunlar, okul bahçesinde yaşanan bir olay, sınıfın durumu vb. konularda olabileceği gibi öğrenciler akıllarında ne varsa onu da yazabilirler. Öğrenciler, istediklerinde tüm bunları tahtaya/kağıda yazsınlar.
- 3. Gün içerisinde karşılaşılan zorluklar hakkında konuşun:** Grup olarak bu kaygıları ve sorunları ele alın ve birlikte, karşılaşılan her bir zorluğu çözmek için neler yapabileceğiniz hakkında beyin fırtınası yapın.

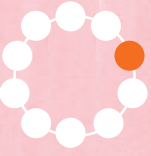
Dur. Nefes Al. Dinle. Yanıt Ver.

Başkalarının düşüncelerini ve hislerini anlamak, gerçekten kendimizi vermemizi, dikkati dağıtan unsurları bir kenara bırakarak derinden dinleyebilmeyi gerektirir. Gerek bir arkadaşını dinlerken, gerekse sınıf arkadaşıyla kavga halinde olsun; çocuğa, tepki vermeden önce durmayı öğretmek duygu yönetiminin ve empatinin anahtarıdır.

Kaynak: Girls on the Run, www.girlsontherun.org - Ashoka Fellow Molly Barker tarafından kuruldu.

Hazırlık Yapmak | Duygusal Yetkinlik

Dur. Nefes Al. Dinle. Yanıt Ver.

Ne zaman:

Herhangi bir zaman

Süre:

30 dakika

Seviye:

Anasınıfı, 1-5. sınıflar

Malzemeler:

Yok

Ne:

Okul sırasında ya da okul sonrasında bir etkinlik olarak ya da anlaşmazlıkların çözümünde bir araç olarak bu alıştırımdan yararlanılabilir.

Nasıl:

1. Yöntemi tanıtın: Sınıfınıza şunları söyleyin:

Bugün, “DNDY” yöntemini öğreneceğiz. DNDY, “Dur. Nefes Al. Dinle. Yanıt Ver.”in açılımı.

Empati, karşımızdakinin bir derdi varken gerçekten kendimizi o kişiyle olmaya vermeyi gerektirir. Bu, dikkatimizin etrafta olup bitenler nedeniyle dağılmaması ve karşımızdakini dinleyebilmek için yavaşlamamız anlamına gelir. DNDY yöntemi bu noktada devreye girer.

Durmak... *Bir arkadaşımız gerçekten canını sıkan bir şey olduğunda ya da herhangi bir konu hakkında bizimle bir şey paylaşmak istediğinde, yapabiliyorsak yaptığımız şeye ara vermek; yani, mesajlaşmayı, müzik dinlemeyi ya da bilgisayarla uğraşmayı bırakmak anlamına gelir.*

Nefes almak... *Sakinleşmek, arkadaşımızla konuşabileceğimiz sessiz bir yer bulmak ve dikkatimizi gerçekten onunla olmaya vermek anlamına gelir. Bilgisayarımızı kapatabilir ya da arkadaşımızı dinleyebilmek için başkalarından uzaklaşabiliriz. Nefes almak, tamamen odaklanabilmemiz için vücudumuzun sakinleşmesine yardımcı olur.*

Dinlemek... *Arkadaşımızın aklından ne geçiyorsa bizimle paylaşmasına izin vermek anlamına gelir. Bazen tavsiyelerde bulunmak ya da problemi onun adına çözmeye çalışmak isteyebiliriz. Ancak, “dinleme” aşamasında asıl yararlı olan şey, yalnızca dinlemektir. Canını sıkan konu hakkında detaylı konuşmasını sağlamak için “Biraz daha anlatır mısın?” gibi sorular sorabilirsiniz.*

Yanıt Vermek... *Tüm adımlardan sonra nazikçe ve şefkatle yanıt vermek anlamına gelir. “Peki bu olan bitenler sana nasıl hissettiriyor?”, “Sana yardımcı olmak için ne yapabilirim?” ya da “Ne yapman gerektiğini düşünüyorsun?” vb. sorular bu aşamada verebileceğimiz en iyi yanıtlardır.*

Hazırlık Yapmak | Duygusal Yetkinlik

Dur. Nefes Al. Dinle. Yanıt Ver.

(Devam ediyor)

Şimdi bunu hep birlikte uygulayalım. İkili gruplara ayrılmanızı ve canınızı sıkan (ya da geçmişte sıkılmış) bir konuyu arkadaşınızla paylaşmanızı istiyorum. Başlayalım: Dur. Nefes Al. Dinle. Yanıt Ver. Gruplara, içinde buldukları durumu paylaşabilmeleri için olabildiğince zaman tanıyın.

Pekala... Şimdi rolleri değiştiriyoruz. Kendi durumunuzu paylaştıysanız, dinleme sırası şimdi sizde. Gruba paylaşması için yine yeterli zaman tanıyın.

2. Değerlendirme: Sınıfa şunları sorun:

Neler olduğunu bana anlatabilir misiniz? Bu etkinlik sırasında kendinizi nasıl hissettiniz? Bir şans daha verilseydi, neleri farklı yapardınız?

Şimdi sırayla herkese söz vereceğim. Herkes eşinin, canını sıkan konuyla ilgili neler hissetmiş olabileceğini düşündüğünü paylaşsın.

3. Kapanış: Sınıfınıza şu soruları yöneltin:

- Sizce iyi bir arkadaş olmak için karşınızdakinin düşüncelerini ve hislerini anlamak neden önemlidir?
- Sizce anne ve babanızın sizin düşüncelerinizi ve hislerinizi anlamaya çalışması neden önemlidir?
- İnsanların birbirlerini anlamak için çaba gösterdiği, düşüncelerine ve hislerine saygı gösterdiği ortamları seviyor musunuz? Neden?
- Şu anda nasıl hissediyorsunuz?

Hazırlık Yapmak | Duygusal Yetkinlik

Dur. Nefes Al. Dinle. Yanıt Ver.

(Devam ediyor)

İpuçları:

Dur. Nefes Al. Dinle. Yanıt Ver., iki öğrenci arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için de harika bir teknik olabilir. Ayrı ve uygun bir ortam sağlayarak söz konusu iki öğrenciyi “DNDY” adlı bir tekniği uygulayacağınızı açıklayın. Dört adımdan oluşan bu alıştırmayı ve tepki göstermeden önce durmanın önemini anlatın. İlk öğrencinin ne hissettiğini ve neden mutsuz olduğunu açıklamasını isteyin, öğrenciyeye bol zaman tanıyın. İlk öğrenciyeye “Yardımcı olabilmek için ne yapabiliriz sence?” şeklinde bir soru yöneltin ve iki öğrenciyeye de şu soruyu sorun: “Ne yapmanız gerektiğini düşünüyorsunuz?”. Ardından diğer öğrencinin, geçmişte canını sıkılmış olan bir durumu paylaşmasını isteyin ve süreci tekrarlayın. Öğrencilere, diğerinin yerinde olmanın nasıl hissettirebileceği konusunda düşüncelerini söyleyin. İki öğrenciyeye de, diğerinin canını sıkın şey hakkında nasıl hissetmiş olabileceğini sorun.

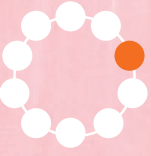
Nefes Alıştırmaları

Bilişsel nörobilim dalında yürütülen araştırmalar, “derin farkındalık hali” (mindfulness) ve empati becerimiz arasında güçlü bir bağ olduğunu göstermiştir. Stres, sosyallikten daha uzak, daha ilkel hayatta kalma içgüdülerimizi harekete geçirerek, empati ve şefkat becerilerimize ket vurur; hatta yeni bilgileri sindirmemizi zorlaştırır. Yeniden farkındalık kazanmak, öğrencilerin birbirleriyle bağ kurması ve öğrenmeye başlaması için gerekli zihinsel koşulları sağlar.

Kaynak: <https://mindup.org/mindup-mindful-classroom-framework-schools/>

Hazırlık Yapmak | Duygusal Yetkinlik

Nefes Alıştırmaları

Ne zaman:

Etkinlik ve ders aralarında

Süre:

2 dakika

Seviye:

Anasınıfı, 1-5. sınıflar

Materyaller:

Müzik

Ne:

Aşağıdaki alıştırma, etkinlikler ve dersler arasında geçişleri iyileştirmek, öğrencilerin yeniden odaklanmasını sağlamak ve başkalarıyla bağ kurabilme becerilerini güçlendirmek için izlenen bir yöntemdir. Bu alıştırma günde üç kere, ideal olarak güne başlangıç buluşmalarında, öğle yemeğinde veya görece uzun bir arada ve gün sonunda dağılmadan önce yapmanızı öneririz.

Nasıl:

- 1. Hazırlık:** Bu nefes egzersizi 30 saniyede de tamamlanabilir, iki dakika da sürebilir. Başlarken öğrencilerden gözlerini kapatmalarını ve şu adımları izlemelerini isteyin:
- 2. Dik oturma:** Tüm öğrencilerin dik oturmasını sağlayın (“Başınızın üzerinde sizi yukarı doğru çeken bir ip olduğunu düşünün.” gibi görsel yardımcıları kullanabilirsiniz.) Aldıkları nefesin karınlarına kadar gidebilmesi için dik oturmaları gerektiğini hatırlatın.
- 3. Gözleri kapatma:** Öğrenciler gözlerini kısmaya veya gözlerini sımsıkı tutmaya meyilli olabilir, sakinleşmelerini isteyin.
- 4. Hareket etmeden durma:** Öğrenciler rahat duramayabilir.
- 5. Melodi dinletme:** Başlamak için seçtiğiniz melodiyi dinletin; nefeslerine odaklanarak bunu olabildiğince uzun süre dinlemelerini isteyin. Melodiyi ikinci kez başlatın; yine olabildiğince uzun süre dinlemelerini ve yavaşça nefes alıp vermelerini isteyin. Gözlerini yavaşça açmalarını söyleyin. Alıştırma devam ettikçe, ilk ve ikinci melodi arasındaki süreyi uzatın.

İpucu:

Daha küçük yaşta öğrencilere öncelikle nefeslerine odaklanmayı öğretmeniz gerekebilir. Balon şişirme veya rüzgar gülü kullanma, bu sırada öğrencilere çeşitli kuvvetlerde nefes aldırma gibi yöntemlere başvurabilirsiniz. Sık kullanılan yöntemlerden biri “karından nefes alma” yöntemidir: Canlandırmak için yere uzanın ve karnınıza küçük bir nesne koyun. Tıpkı dalgaların bizi denizde bir ileri bir geri sürüklemesi gibi, bu nesnenin de nefesiniz sayesinde karnınızda nasıl aşağı yukarı hareket ettiğini gösterin. Ardından bunu öğrencilerin denemesini isteyin.

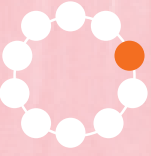
Yüz İfademizi Paslamak

Çocuklar, başkalarının duygularını doğru yorumlayabilmek için öncelikle yüz ifadelerini okumayı öğrenmelidir. Ayrıca, hisleri ifade eden ne kadar çok sözcük bilirlerse, kendi ihtiyaçlarını ve duygularını da o kadar iyi ifade edebilirler.

Kaynak: Peace First, www.peacefirst.org - Ashoka Fellow Eric Dawson tarafından kuruldu.

Hazırlık Yapmak | Duygusal Yetkinlik

Yüz İfademizi Paslamak

Ne Zaman:

Herhangi bir zaman

Süre:

10–15 dakika

Seviye:

Anasınıfı, 1-5. sınıflar

Materyaller:

Yok

Ne:

Bu alıştırmayı, çocukların duygusal okuryazarlık ve sosyal ipuçlarına daha iyi yanıt verme becerilerini güçlendirmek için harika bir yöntemdir.

Nasıl:

- 1. Çember oluşturun:** Öğrencileri bir çember oluşturacak biçimde bir araya getirin. Öğrenciler arka arkaya dizilsin, yani çemberdeki her öğrenci önündeki öğrencinin sırtını göreceğ biçimde dursun.
- 2. Yönergeyi açıklayın:** Belirli bir kişinin, yüzüyle ifade edebileceği bir duyguyu seçmesiyle ve bu ifadeyi önündeki arkadaşına göstermesiyle oyunun başlayacağını açıklayın. Öğrenciler yüz ifadesini yalnızca bir kere görecektir (bu yüz ifadesi “pasla” onlara geçtiğinde). Her öğrenci, “yüz pası verme” sırasının kendisine geldiğini, arkasındaki öğrencinin omzuna yavaşça vurması ve yüz ifadesini göstermesiyle anlayacaktır. Ardından bu yüz ifadesi, bir sonraki öğrenciye paslanmalıdır. Çemberdeki her öğrenci ifade pasını alıp taklit ederek önündeki arkadaşına gösterdiğinde oyunun ilk aşaması tamamlanmış olacaktır. Daha sonra grup, paslanan yüz ifadesinin hangi duyguya karşılık geldiğini tahmin etmeye çalışacaktır.
- 3. İlk yüz ifadesini seçin:** İlk duyguyu seçin; yüz ifadesini sergileyin; önünüzdeki kişinin omzuna dokunarak bu yüz ifadesini ona gösterin. Bu ifadenin taklidini yapması ve yüzü bir sonraki kişiye paslaması için sessizce yönlendirin.
- 4. Yüz ifadesinin adını bulun:** Yüz ifadesi, son kişiye “paslandığında”, grubun hangi duygunun ifade edildiği hakkında tahmin yürütmesini sağlayın. Etkinliği öğrenciler istediği kadar tekrarlayabilirsiniz.
- 5. Değerlendirme:** Oyun süresince neler oldu? Oyunu başarıyla oynamak için hangi becerilerden yararlandınız? Bu becerileri oyun dışındaki durumlarda nasıl kullanabiliriz? vb. sorulardan yararlanabilirsiniz.

İpucu:

Oyuna başlamadan önce, beyin fırtınası yöntemiyle, hisleri ifade eden sözcüklerden oluşan uzun bir liste hazırlayın.

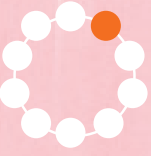
Temel İhtiyaçları Karşılama

İstenmeyen davranışlar, neredeyse her zaman karşılanmamış ihtiyaçların bir yansımasıdır. Eğitimciler, sınıf yönetimini iyileştirmek için öncelikle bir davranışın ardındaki asıl nedeni ve hangi sosyal ve duygusal ihtiyaçların çocuğun hem kendi hem de arkadaşlarının öğrenme sürecine katkı vurduğunu tespit etmelidir.

Kaynak: Center for Inspired Teaching, inspiredteaching.org
- Ashoka Fellow Aleta Margolis tarafından kuruldu.

Hazırlık Yapmak | Örnek Olarak Rehberlik Etmek Temel İhtiyaçları Karşılama

Ne Zaman:

Profesyonel gelişim süreçlerinde

Süre:

30—45 dakika

Seviye:

Öğretmenler

Materyaller:

“Öğrenenlerin Temel İhtiyaçları” çalışma kağıtlarından katılımcı sayısı kadar çıktı

Ne:

Center for Inspired Teaching, öğrenci davranışının ardında yatan karşılanmamış ihtiyaçları tespit etmek ve bu ihtiyaçları karşılamamanın alternatif yöntemlerini yaratıcı bir şekilde bulabilmek için bir tablo kullanmaktadır (Çalışma Kağıdı 2). Öğrenciye verilecek asıl mesaj “Seni, ihtiyaçlarınla birlikte olduğun gibi kabul ediyorum. Ancak ihtiyaçlarını karşılamak için sergilediğin bu davranışı uygun bulmuyorum.” olmalıdır.

Nasıl:

1. Kilit beş psikolojik ihtiyacı gözden geçirin: Özerklik, Aidiyet, Yetkinlik, Gelişimsel uygunluk ve Katılım. (Çalışma Kağıdı 1)

2. İhtiyaçlar nasıl anlaşılır?: İkili ya da küçük gruplar halinde, ne tür davranışların listedeki hangi ihtiyacın göstergesi olabileceğini tartışın. Öğrencinin uygunsuz davrandığı somut örnekleri gözden geçirin. Bu davranışa yol açan koşullar nelerdi? Bu davranış hakkında neler fark ettiniz?

3. Çözümler için beyin fırtınası yapın: Ekip olarak, Çalışma Kağıdı 2'deki tablonun boş kısımlarını doldurun. Kendi deneyimlerinize dayanarak, işe yaradığını düşündüğünüz yöntemler ve belirli bir ihtiyacı karşılamak için başka neler yapabileceğiniz üzerine düşünün.

Öğrenenlerin Temel İhtiyaçları

Güçlü ve etkili öğrenme deneyimleri beş temel psikolojik ihtiyaca yanıt verir.

Özerklik:

“Benimle ilgili konularda sözüm geçsin istiyorum.”

Özerklik, bağımsızlık ve kendi yaşamıyla ilgili kararları alma ihtiyacı; tercih yapabilme, yaratabilme, keşfedebilme, kendini özgürce ifade edebilme; hareket etmek için yeterli alana sahip olma, kısıtlanmış hissetmeden seçeneklerini belirleme ve özgür irade olarak tanımlanabilir. Bunu başarabilmek için, öğrenciler bağımsızlığa, seçeneklere, tercihlere, özerkliğe ve fiziksel ve psikolojik özgürlüğe ihtiyaç duyarlar. Okul ortamında özgürlük; istediğinde bir şey içmek, okul koridorunda istediğin hızda yürümek, etkinliklerde eşini seçmek kadar basit olabilir.

Aidiyet:

“Etrafımdaki insanlarla aramızdaki bağı ve bana değer verdiklerini hissetmek istiyorum.”

Psikolojik bir ihtiyaç olan aidiyet hissi, başkalarını sevme ve onlara değer verme; ve aile, arkadaş ve iş ilişkilerimizde sevildiğimize ve değer gördüğümüze inanma ihtiyacıdır. Ait olmak için ilişkilerimizde işbirliği, değer verme, paylaşma ve katılım olmalıdır. Öğrenciler okul ortamında, arkadaşları ve yetişkinler tarafından kabul görmeye; katkılarının değerli olduğunu bilmeye; önem verdikleri kişilerin varlıklarına değer verdiğini hissetmeye ihtiyaç duyarlar. Bunu başarmak için öğrencilerin hem bireysel olarak hem de grup içinde anlamlı ve önemli rollere ihtiyaçları vardır. Kendilerini söz konusu ortama ait hissetmeyen öğrencilerin önemli bir ihtiyacı karşılanmıyor demektir. Bu, davranışsal, öğrenmeyle ilgili ve akademik zorluklara yol açabilir.

Hazırlık Yapmak | Örnek Olarak Rehberlik Etmek Çalışma Kağıdı 1

Yetkinlik:

“Başarılı, değerli ve önemli hissetmek istiyorum.”

Yetkinlik, bir şeyi yapabilme, yetkin olma ihtiyacıyla tanımlanır. Öğrenciler kendi değerlerini hissetmek için, güçlenmeye, değerli, etkili ve başarılı hissetmeye ihtiyaç duyarlar. Bu kapsamda, başarılı, gururlu, önemli ve özgüvenli hissetmekten ve duyulmak, saygı görmek, yeterli hissetmek ve takdir edilmekten bahsedebiliriz. Okul bağlamında yetkinlik, öğrencinin tercih yapma becerisi ve öğrenme sürecine eşit düzeyde katkıda bulunması olarak tanımlanabilir.

Gelişimsel Uygunluk:

“Sadece beynimin ve vücudumun yapmaya hazır olduğu şeyleri yapabilirim.”

İnsan gelişimi üzerine yapılan araştırmalar, yaşam boyunca gerçekleşen gelişimin ve değişimin evrensel ve öngörülebilir aşamaları olduğunu gösteriyor. Bu öngörülebilir değişimler gelişimin her alanında -fiziksel, psikolojik, duygusal, sosyal ve bilişsel- yaşanıyor. Belirli bir yaş grubundaki öğrenenlerin tipik gelişimine ilişkin bilgi birikimine sahip olmak, öğretmenin öğrenme ortamını hazırlamasına ve uygun deneyimler planlamasına yardımcı olur.

Katılım:

“Eğlenmek ve aktif olarak katılmak istiyorum.”

Eğlenmek her insanın günlük olarak karşılanmasına ihtiyaç duyduğu temel bir gereksinimdir. Eğlence, oyun ile ve gülerken de olabilir ama insanlar yaratma, problem çözme, akıl yürütme, karar verme ve değerlendirme gibi aktif bilişsel süreçlerden de keyif alabilir. Okullarda öğrencilerin bu ihtiyacını karşılamak için, başkalarıyla etkileşim ve yararlı işler aracılığıyla, öğrencilerin öğrenme faaliyetlerine anlamlı bir biçimde dahil olmaları gerekir.

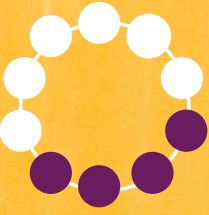

Öğrenenlerin Temel İhtiyaçları

Öğrencilerin aşağıdaki ihtiyaçları karşılanmadığında	öğrencileri aşağıdaki hallerde gözlemleyebilirsiniz...	bu durumlarda, ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine yardımcı olmak için aşağıdakileri deneyiniz.
Özerklik	Karşı çıkma, tartışmacı olma, aykırılışma, inatlaşma, katılıma isteksiz olma	<ul style="list-style-type: none"> • Nerede çalışacakları, hangi malzemeleri kullanacakları, öğrendiklerini nasıl gösterecekleri hakkında söz hakkı verin. • Öğrencilerden sınıfa bir oyun oynatmalarını isteyin. • Öğrencilerin belirli bir işlemi ya da beceriyi sınıf arkadaşlarına göstermelerine önyak olun.
Aidiyet	Maskaralık, gösteriş, şakacılık, konu dışı konuşma, hırsızlık, yalan söyleme, akranlara kötü davranma	
Yetkinlik	Pes etme, işten kaçma, kendine haksızlık etme, geri durma, yalnız kalmak isteme	
Gelişimsel uygunluk	Yerinde oturamama, huzursuzluk	
Katılım	Konu dışı konuşma, yaramazlık, yerinde oturamama, huzursuzluk	

Etkileşimde Olmak: İnsanlık tarihinin önemli bölümünde, bir kişinin tek bir yerde yaşaması ve tek bir işi olması, genelde kendisiyle aynı dini ve kültürel pratiklere sahip insanlarla ilişki içinde olması bekleniyordu. Oysaki bugünün dünyası yüksek düzeyde bilişsel empatiyle hareket etmemizi talep ediyor. Bu, başkalarının hissettiklerini hissedebilmenin ötesine geçerek, başkalarının hislerini anlama kapasitesine sahip olmayı gerektiriyor. Empati, doğal olarak sahip olunan ya da olunmayan bir şey veya hızlıca öğrenilebilen ya da ezberlenebilen bir şey değildir; günlük alışkanlıkların bir parçasıdır. Empatiyi aşılamanın tek bir yöntemi yoktur ama empatiyi zamanla geliştirmek için atabileceğiniz çok sayıda adım vardır.

Hikaye Anlatıcılığı

Hikayeler peşin hükümlerimizin üstesinden gelmemizi, bizden farklı deneyimlere sahip kişilerin yerine kendimizi koymamızı sağlar. Hikayeler sayesinde çocuklar hayali bir dünyaya adım atarlar ve başka hiçbir şekilde tanık olamayacağı karakterler, koşullar ve olaylar ile karşılaşır.

Grup Oyunları

Oyun ve öğrenme, birbirinden ayıramayacak şekilde bağlantılıdır. Öğrencilerin okul bahçesinde, parkta ya da evde oyun oynarken edindikleri beceriler, sınıfta ve iş yaşamında başarı ve küresel yurttaşlık için gereken beceriler ile aynıdır. Empati, hayalgücünün serbest bırakıldığı, çocukların anlaşmazlıkları çözmeyi öğrendiği ve kendi kurallarını koyduğu yerler olan oyun bahçelerinde başlar.

Deneyimlemek

Başkalarının deneyimlerinin içine girerek, etiketlerin ve kalıpyargıların ötesine bakmayı; tahminde bulunmaktansa karşılaştığımız durumları derinlemesine anlamayı öğreniriz. İster gençler ve yaşlılar arasında nesilleri aşan ilişkiler kuralım; ister yakınımızda yaşayan ancak çok farklı olduğumuz insanların yerine kendimizi koyalım; deneyimleme süreçleri, yerel ve küresel toplumsal dinamikleri anlamamıza yardımcı olur.

Birlikte Problem Çözmek

İşbirliği empatiyi, diyalogun tek başına yapamayacağı biçimde, farklı yollarla güçlendirir. Paylaşılan zorluklar ve zaferler sayesinde, ortak yönlerimizi takdir etmeye başlar ve peşin hükümler yerine daha özenli bir anlayış geliştiririz.

Etkileşimde Olmak | Grup Oyunu
Ashoka Fellow Deneyimi

Söz Jill Vialet'de

Teneffüs Devrimi

Jill Vialet, her çocuğun güvenli, eğlenceli ve kapsayıcı grup oyunlarına katılma fırsatı olması için teneffüslere odaklanıyor.

Bu kapsamda çocuklar, kendi aralarındaki anlaşmazlıkları çözmeyi, arkadaşlarına moral vermeyi ve takım oyunu oynamayı öğrenerek empati becerilerini geliştiriyorlar. Bu çalışmada, ilk ders zili çalmadan önce başlayacak ve okul günü bittikten sonra da devam edecek şekilde, Playworks'ün görevlendirdiği öğretmenler mahallelerde yaşça büyük çocukların üstlendiklerine benzer roller üstleniyorlar: kuralları belirlemek, anlaşmazlıkların nasıl çözümleneceğine örnek olmak ve herkesin oyuna katılma şansı edindiği bir oyun kültürünü desteklemek.

Oyun aracılığıyla okullarda çocukların sosyal ve duygusal gelişimini destekleyen, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan Playworks, sınıflardaki oyun zamanlarıyla ilgili öğretmenlere koçluk yapıyor; yardımcı koçların çalışmalarını yönetiyor; ailelerin katılımını sağlayarak ve yarışma kültürünü sağlıklı biçimde tanıtarak, okullar arası spor liglerinin koçluğunu yapıyor.

2012'de yürütülen bir araştırmada, Playworks okullarında zorbalığın anlamlı biçimde azaldığı sonucuna ulaşıldı. Peki, bunun nedeni neydi? Jill şöyle açıklıyor: "Playworks ya da daha önemlisi empati,

ekip çalışması, liderlik ve kapsayıcılık başta olmak üzere öğrettiği değerler, oyun bahçesinde belirli bir ortam yaratıyor. Tıpkı, bir arabada emniyet kemerlerinin olmasını sağlamak gibi..." Zorbalığın etkileri hakkında farkındalığı artırmaktan ya da iyi davranışları için çocukları ödüllendirip kötü davranışları için cezalandırmaktansa, başlıca önleyici stratejiyi uyguluyorlar. Playworks, çocukların, zorbalığı engelleyen ve hem oyun bahçesinde hem de diğer alanlarda kullanabilecekleri temel becerileri geliştirmelerine yardımcı oluyor.

Daha fazla bilgi için: www.playworks.org

**SIRA
SİZDE!**

Komşumu Seviyorum

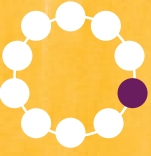
Empati, ilk izlenimlerin ve yüzeysel çıkarımların ötesine bakmayı ve tahminlerin ve beklentilerin yerine gerçekten anlamayı koymayı gerektirir. “Komşumu Seviyorum” etkinliği, öğrencinin kendini değerli hissettiği ve diğerleriyle bağ kurduğu bir kültürün yeşermesi için eğlenceli ve kolay bir etkinliktir.

Kaynak: Playworks, www.playworks.org -
Ashoka Fellow Jill Vialet tarafından kuruldu.

Etkileşimde Olmak | Grup Oyunu

Komşumu Seviyorum

Ne Zaman:

Herhangi bir zaman

Süre:

15 dakika

Seviye:

Anasınıfı, 1-5. sınıflar

Materyaller:

Yok

Ne:

Bu oyun, öğrencilerin ortak deneyimlerini keşfetmek; birbirlerinin yaşam koşullarını ve ilgilerini daha derinlemesine anlamalarını sağlamak ve topluluk ruhunu güçlendirmek için harika bir yöntemdir.

Nasıl:

1. Hazırlık: Oyuna başlamadan önce, sandalyeleri birbirine bakacak şekilde, bir çember biçiminde yerleştirin. Herkese sıra geleceğini ve sandalyeleri kapmaya çalışırken dikkatli olmaları gerektiğini öğrencilere hatırlatın. Tüm katılımcıları, bir çember oluşturacak biçimde dizilmiş sandalyelere oturtun.

2. Oyun: Oyun, seçilen bir kişinin ortadaki alanda durarak, kendisi hakkında doğru bir beyanda bulunmasıyla başlar. Örneğin: "Beni her gördüğünde selam veren komşumu seviyorum." Bu açıklama kendisi için de doğru olan herkes, ayağa kalkarak hemen yanında duran sandalye dışında, boşalan bir sandalyeye oturur. Dairenin ortasındaki kişi de boşalan sandalyelerden birine oturmaya çalışır. Bu şekilde başka bir katılımcı sandalyesiz kalır. Sandalyesiz kalan kişi dairenin ortasına geçer ve kendisi hakkında doğru bir beyanda bulunarak oyuna devam eder: "Arapça konuşan komşumu seviyorum." veya "Basketbol oynayan komşumu seviyorum." Oyun, herkes en az bir kere kendisi hakkında bir açıklama yapana kadar devam eder.

3. Grup tartışması: Etkinliği, grup tartışmasıyla sonlandırın. Şöyle sorular sorabilirsiniz:

- Sınıf arkadaşlarınız hakkında neler öğrendiniz? Sizi şaşırtan bir şey öğrendiniz mi?
- Ortada yalnız başınıza durmak nasıl bir histi? Diğerleriyle ortak deneyimlere sahip olduğunuzu fark etmek size nasıl hissettirdi?

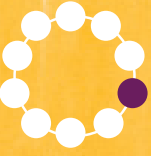
Empati ve Aktif Dinleme Grup Koreografisi

Spor ve sanat uzun zamandır, bağ kurma ve işbirliği becerilerine zemin oluşturmalarıyla ve yaratıcı ifade kapasitesini güçlendirmeleriyle biliniyor. O zaman bu ikisini neden birleştirmeyelim? Okullar için destekleyici programlar ve araçlar geliştiren, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan Move This World, sosyal ve duygusal yetkinlikleri geliştirmek ve çatışmaları azaltmak için dansı kullanıyor. Etkisi kanıtlanmış bu müfredat, öğrencileri duygularını ifade etmeleri, farklılıklara değer vermeleri, öfkeyi anlamaları ve yönetmeleri ile çatışma önleyici teknikleri uygulamaları için güçlendiriyor.

Kaynak: Sara Potler, Move This World,
www.movethisworld.org

Etkileşimde Olmak | Grup Oyunu

Empati ve Aktif Dinleme Grup Koreografisi

Ne Zaman:

Öğle yemeğinden sonra öğrencileri enerjik tutmak için

Süre:

30 dakika

Seviye:

Anasınıfı, 1-8. sınıflar

Materyaller:

Dans müziği

Ne:

Bu etkinlik, çocukların ayakta hareket ederek vakit geçirmeleri ve bu sırada birlikte çalışma becerilerini geliştirmeleri için eğlenceli bir yol sunuyor.

Nasıl:

1. Hareketinizi bulun: Öğrencileri 3-5 kişilik gruplara ayırın. Her öğrenciye 1-5 arasında bir rakam verin. Herkesin dans edebileceği bir şarkı dinletin; her öğrencinin grubundaki arkadaşlarına öğretebileceği bir ya da iki “hareket” bulmasını isteyin. Öğrenciler hareket bulmakta zorlanıyorsa, günlük hayatlarını düşünmelerini söyleyin (spor yaparken, dış fırçalarken, yemek hazırlarken vs. yaptıkları hareketler). Ardından her öğrencinin sırayla (önce 1 no’lu öğrenciler, ardından 2 no’lu öğrenciler vb.) bulunduğu “hareketleri” gruptaki diğer öğrencilere öğretmesini isteyin.

2. Performans zamanı: Her grubun, öğrendiği hareketleri tek bir dansa bir araya getirmesini isteyin. Dansın, 1 no’lu öğrencinin öğrettiği hareketten başlayarak, sırayla ilerlemesi gerektiğini söyleyin. Her grubun dansını sınıfa sunmasını isteyin.

3. Değerlendirme: Sınıfı bir araya getirerek şu soruları sorun:

Grubunuzda hiç kimsenin size dinlemediği oldu mu? Olduysa, nasıl hissettiniz? Arkadaşlarınız size aktif olarak dinlerken nasıl hissettiniz? Grubunuzdaki herhangi bir arkadaşınız diğer grup üyeleriyle işbirliği yapmadığında nasıl hissettiniz?

Grubunuzda, birbirinizin “hareketlerini” öğrenirken herhangi bir anlaşmazlık yaşad mı? Bu anlaşmazlıkların üstesinden nasıl geldiniz? Anlaşmazlık halindeyken bile işbirliği yapmak size nasıl hissettirdi? Diğer öğrencilerin “hareketlerini” öğrenmek için nelere dikkat etmeniz gerekti? Arkadaşlarınızın vücut dilinden ve sözsüz ipuçlarından neler öğrenebildiniz? Grubunuz sizin hareketinizi yaptığında ve bir ekip olarak dans ettiğinizde nasıl hissettiniz?

“Ne” Olduğuna Değil, “Neden” Olduğuna Bakın

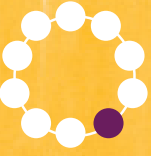
Kitaplardan ve Filmlerden En İyi Şekilde Yararlanma İpuçları

Hikayeler, çocukların hayali bir dünyaya adım atarak, diğer türlü asla göremeyecekleri karakterler, koşullar ve olaylarla karşılaşmasını sağlar. Hikayeler sayesinde, bizden tamamen farklı şeyler yaşayan kişilerin yerine kendimizi koyabilir ve yeni bakış açıları kazanabiliriz. Araştırmalara göre, bu süreçte peşin hükümlerimizden arınır, ortak insani değerlerimizi takdir etmeye başlarız.

Kaynak: Paul, Annie Murphy. “Your Brain on Fiction” New York Times 17 Mart 2012: SR6

Etkileşimde Olmak | Hikaye Anlatıcılığı

“Ne” Olduğuna Değil, “Neden” Olduğuna Bakın

Ne Zaman:

Ders saatinde

Süre:

15 dakika

Seviye:

Anasınıfı, 1-5. sınıflar

Materyaller:

Yok

Ne:

Aşağıda, yeni bakış açıları edinme ve empati becerilerini aşılamanızı kolaylaştıracak, her türlü hikaye için her zaman yararlanabileceğiniz ipuçları sunuyoruz.

Nasıl:

Okuma sonrası beyin fırtınası: Edebi bir eser okurken veya bir film hakkında tartışırken çoğu zaman olayların neden olduğuna değil, ne olduğuna odaklanır; kişilerin ya da karakterlerin davranışlarının altında yatan düşünceler ve hisler yerine olan bitenleri ele alırız. İster küçük çocuklara bir hikaye okurken ya da bir belgesel izlerken; ister bir tarih kitabının belirli bir bölümünü ya da gazetedeki bir makaleyi tartışırken, okuduklarınız ve duyduklarınız üzerine düşünmek için kendinize zaman ayırın ve bu anlatıların kendi hayatınız için nasıl bir anlam ifade ettiğini bulmaya çalışın.

En sevdiğimiz sorulara birkaç örnek:

- Şu kişi/karakter olsaydınız kendinizi nasıl hissederdiniz?
- Şu kişi/karakter sizce kendini nasıl hissediyor? Nasıl biliyorsunuz?
- Aynı şekilde hissettiğiniz bir zaman olmuş muydu?
- Karakteri bu kararı vermeye iten neydi?
- Bu durumda olsaydınız neleri farklı yapardınız?
- Hikayedeki hangi karakteri kendinize daha yakın hissediyorsunuz? Neden?

İpucu:

Bu yöntemlerin, farklı yaş gruplarına ve farklı derslere nasıl uyarlanabileceğini düşünün: Örneğin bir tarih dersinde, belirli kişilerin aldığı kararların nedenleri üzerine bir tartışma başlatın.

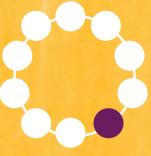
Kesişen Hikayelerimiz

Bu etkinlik, hikaye anlatıcılığı yoluyla öğrencilerin benzerliklerini ve farklılıklarını keşfetmelerini sağlar. İletişim, dinleme ve kendini değerlendirme becerilerini güçlendirmenin yanı sıra, bu etkinlik, topluluk ruhunun oluşmasını ve öğrencilerin yalnız olmadıklarını fark etmelerini kolaylaştırır.

Kaynak: Britt Anderson, Çeşitlilik ve Kapsayıcılık Direktörü, Prospect Sierra School, www.prospectsierra.org. Etkinlik, ABD'de ulusal devlet radyosunun sunduğu "Bu Amerikan Hayatı" programından yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Etkileşimde Olmak | Hikaye Anlatıcılığı

Kesişen Hikayelerimiz

Ne Zaman:

Öğle Yemeği

Süre:

30 Dakika

Sınıf:

Anasınıfı, 1-5. sınıflar

Materyaller:

Yok

Ne:

Bu etkinlik, öğrencilerin herkesle olmasa da bazı sınıf arkadaşlarıyla ortak paydada buldukları bir konuyu ya da ortak bir özelliğini keşfetmelerini sağlar (örneğin, en büyük kardeş olmak). Aynı özelliği paylaşan öğrenciler, bu özelliğin sevdikleri ve sevmedikleri yönleri ile başkalarının bu özelliğe dair ne bilmesini istediklerini tartışırlar.

Nasıl:

1. Konuyu Seçin: Grup olarak hangi konulara değinmek istediğinizi tartışın; bu süreçte öğrencilerin önerilerini dikkate alın. Örneğin, kardeş sayısı, gözlük kullanmak, evde başka bir dil konuşmak, anne-babanın boşanmış olması vb. birçok konu seçilebilir.

2. Grup tartışmasını yönlendirin: Öğrencileri, seçtikleri özelliklere göre gruplara ayırın. Örneğin, gözlük kullanan ve bu konuyu ele almak isteyen öğrenciler bir grupta toplansın; gözlük kullanmanın sevdikleri ve sevmedikleri yönlerini tartışın ve başka kişilerin gözlük kullananlarla ilgili bilmesini istedikleri şeyleri kararlaştırın.

3. Hikayeleri paylaşın: Tüm grupların değerlendirmelerini birbirleriyle paylaşmasına olanak tanıyın.

Gizli Seni ve Gizli Beni Açığa Çıkarmak

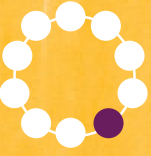
Güvenli bir ortamda uygulandığında, mücadele ve başarısızlık hikayelerini paylaşmak, etiketlerin ötesine geçmenin ve farklı koşullara sahip bireyler arasındaki ortaklıkları keşfetmenin güçlü bir yöntemidir. Aşağıdaki alıştırma, bireylerin içindeki gizli direnci ortaya çıkarmanın harika bir yoludur ve (örneğin, mentorluk programları, akran koçluğu ya da profesyonel gelişim ortamlarında) güçlü bir ilişki kurmak isteyen ya da zaten böyle bir ilişkiye sahip gençler ve yetişkinler için idealdir.

Kaynak: Incentive Mentoring Program,
www.incentivementoringprogram.org - Ashoka Fellow Sarah
Hemminger tarafından kuruldu.

Etkileşimde Olmak | Hikaye Anlatıcılığı

Gizli Seni ve Gizli Beni Açığa Çıkarmak

Ne Zaman:

Ders sırasında

Süre:

60—90 dakika

Seviye:

9-12. sınıflar ve yetişkinler

Materyaller:

- Kalem
- Kağıt

Ne:

Bu alıştırmayı, başkalarını daha iyi anlamanız ve onlarla bağlarınızı derinleştirmeniz için kişisel deneyimlerinizi ve yaşamınızdaki önemli karar anlarını içten bir şekilde paylaşmanız üzerine kuruludur.

Nasıl:

1. Hazırlık: Büyük grubu, ikili ya da üçlü gruplara ayırın.

2. Deneyimler hakkında yazın: Katılımcılara ikişer kağıt verin. Her bir kağıdın üst kısmında (biri ön yüzünde diğeri arka yüzünde olacak biçimde) “en iyi” ve “en kötü” yazsın. Katılımcılardan hayatlarında başlarına gelen en iyi ve en kötü olayları ilk kağıttaki uygun başlıkların altına listelemelerini isteyin. Katılımcılardan hayatlarında aldıkları en iyi ve en kötü kararları ikinci kağıttaki uygun başlıkların altına listelemelerini isteyin. Bilgisayar ya da telefonlardan uzakta, sessiz bir yerde oturarak listelerini tamamlamaları için katılımcılara 20-30 dakika verin.

3. Grup arkadaşlarınızı dinleyin: Hazır olduklarında, her ikili ya da üçlü grup, grup olarak oturabilecekleri sessiz bir yer bulsun. Sırayla herkes listesini grubuna okusun ve grup üyeleri listelerindeki benzerlikleri, farklılıkları ve öne çıkan temaları düşünsün.

4. Yorumlama: Büyük grup olarak bir araya gelin ve ortaya çıkan benzerlikleri tartışın. Aşağıdaki sorular tartışmanın ilerlemesine yardımcı olabilir:

- Akranın/arkadaşın/meslektaşın hakkında öğrendiğin ve takdir ettiğin şeyler neler?
- Öğrendiğin ve senin için beklenmedik olan şeyler nelerdi?
- Bu paylaşım, grupta gelecekteki etkileşimini nasıl etkileyecek?

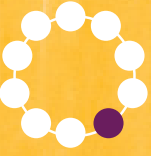
Toplumsal Değişim için Mücadele Edenler

İrk, etnik köken ve ırkçılık hakkında konuşmak her yaşta zorlu olabilir. Ebeveynler, çocukları insanların ırklarını ya da etnik kökenlerini önemsemesin diye bu konularda konuşmaktan kaçınabilirler. Ancak, küçük çocuklar farklılıkları her zaman fark ederler ve birbirine benzeyen şeyleri aynı biçimde kavramayı öğrenirler. Farklılıklara işaret etmenin doğru bir davranış olmadığı söylendiğinde, çocuklar bu farklılıkların kötü ya da yanlış olduğunu düşünmeye başlarlar. Bu yüzden, çocuklara ırk ve etnik köken konularını anlamaları için yardımcı olmak, süregelen önyargılarla mücadeleyi öğretmenin temel bir unsurudur.

Kaynak: Madeleine Rogin, Anaokulu Öğretmeni, Prospect Sierra School, www.prospectsierra.org

Etkileşimde Olmak | Hikaye Anlatıcılığı

Toplumsal Değişim için Mücadele Edenler

Ne Zaman:

Yıl boyunca ya da ilgili özel gün ve haftalarda: İnsan Hakları ve Demokrasi Haftası (10 Aralık gününü içine alan hafta), BM Uluslararası Irk Ayrımcılığı ile Mücadele Günü (21 Mart), BM Dünya Mülteciler Günü (20 Haziran), Barış Günü (1 Eylül), BM Dünya Barış Günü (21 Eylül)

Süre:

Değişken

Seviye:

Anasınıfı, 1-8. sınıflar

Ne:

Nobel Barış Ödülü sahibi Martin Luther King, Jr., 1950'lerde ve 1960'larda ABD'de siyah yurttaşların eşit haklara sahip olması için yürütülen medeni haklar hareketinin öncülerindendir ve eşitlik mücadelesinde şiddetsizliği savunmasıyla bilinir. Bu mücadele sonucunda, siyah yurttaşların ırkları ve tenlerinin rengi nedeniyle maruz bırakıldığı ayrımcı yasalar değiştirilmiştir.

Anaokulu öğretmeni Madeleine Rogin, öğrencilerine Martin Luther King, Jr.'ı öğretirken, 5 ve 6 yaşındakilere onun temsil ettiği değerleri anlatacak ve bu süreçte sınıfındaki siyah öğrencilerin aktif katılımını destekleyecek bir yol arıyordu. Sonuç olarak, konuyla ilgili derslerin sadece bir günle sınırlı kalmasını sağlayan çok parçalı bir müfredat geliştirdi.

Bu etkinlik, sadece Martin Luther King, Jr.'ın mücadelesini anlatmayı amaçlamıyor. Bu çalışmayı başka değişim öncülerini, eşitlik ve toplumsal değişim verilen mücadelelerde barışçıl yöntemlerin önemini anlatmak için de kullanabilirsiniz.

Nasıl:

1. Çocukları ırk, etnik köken ve farklılıklar hakkında konuşmak için donanımlı kılmak: Martin Luther King, Jr., eşitlik mücadelesi vermiş bir başka kişi veya medeni haklar hareketiyle ilgili bir tartışmaya atılmadan önce, çocuklara ten rengi kavramını tanıtarak başlayın. Bu etkinlikte, melanini (saç rengini ve cilt rengini etkileyen pigment) ve ten renginin nereden geldiğini açıklayan All the Colors We Are kullanılmış. Ten rengi hakkında açıkça konuşma fırsatı verildiğinde, çocuklar birçok soru sorabilirler ve yeni şeyler öğrenmeye can atarlar.

2. Farkyatan insanları tanıtın ve onların başarılarını takdir edin: Toplumlarını daha iyiye taşıyan farkyatanlar, ister büyük ister küçük çaplı olsun değişimi sağlamak için barışçıl yollar kullanırlar. Öğrencilere bunu örneklerle anlatın ve

Etkileşimde Olmak | Hikaye Anlatıcılığı

Toplumsal Değişim için Mücadele Edenler

(Devam ediyor)

Kenya’da milyonlarca ağaç dikilmesine öncülük eden ve 2004 yılında Nobel Barış Ödülü’nü kazanan ilk Afrikalı kadın olan Profesör Wangari Maathal üzerine konuşarak devam edin.¹ Öğrencilerden şu soruları düşüncelerini isteyin: Çözmeye çalıştığı problem neydi? Bu sürece kimler dahil oldu ve etkilenenler kimlerdi? Problemi çözmek neden bu kadar zordu? Öğrencilerin değişim yaratmayı kendi yaşamlarıyla ilişkilendirebilmeleri için, ailelerinden kendileri için önemli olan farkyaratıcıları onurlandırmalarını isteyin; ebeveynleri, büyükanne ve büyükbabaları sınıfınıza davet ederek bu kişileri sınıfa anlatmalarını isteyin. Sınıfınızda bir “farkyaratıcılar duvarı” oluşturarak burada, incelediğiniz değişim öncülerinin ve onların çevresindeki insanların yüzlerini ve hikayelerini sergileyin. Siz de vereceğiniz örneklerle bu etkinliklere katkıda bulunun. Örneğin, TEMA Vakfı’nın kurucuları Hayrettin Karaca ve Nihat Gökyiğit,² Adım Adım Oluşumu’nun kurucularından Itir Erhart,³ İhtiyaç Haritası’nı yaşama geçiren ekipten Mert Fırat⁴ gibi farkyaratıcıları ve hikayelerini tanıtabilirsiniz. Son olarak, fark yaratmayı ilk elden deneyimlemeleri için, öğrenciler ile parçası oldukları topluluklar için yararlı bir etkinlik yapın; örneğin, ağaç dikmelerini ya da Adım Adım Oluşumu aracılığıyla bir sivil toplum kuruluşu için bağış toplanmasını sağlayın.

3. Temaları birleştirin: Öğrenciler artık toplumsal değişim, barış ve mücadele konularında daha bilgili olduğu için, Martin Luther King, Jr. ve medeni haklar hareketinin tarihi hakkında çalışmaya başlayabilirsiniz. Onun mücadele ettiği haksızlıklara ve bunları çözmek için kullandığı yöntemlere odaklanarak, konuyu tüm öğrenciler için anlamlı kılabilir ve öğrencilerin hikayenin sadece bir parçasına takılı kalmalarını önleyebilirsiniz. King’in ölümünün sınıfta konuşmayı isteyebilir veya istemeyebilirsiniz; konu açılacak olursa, öğrencilere “farkyaratıcılar duvarını” göstererek King’in eylemlerinde yalnız olmadığını ve çalışmalarının her birimiz sayesinde devam ettiğini hatırlatabilirsiniz.

1: <http://www.yesilist.com/afrikanin-melegi-wangari-maathal/>

2: <http://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/hayrettin-karaca-ve-nihat-gokyigit> ve https://www.youtube.com/watch?v=6fdGj7_QoWQ

3: <http://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/itir-erhart> ve <https://www.youtube.com/watch?v=X-u2Setlwnio>

4: <http://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/ihtiyac-haritasi>

Perde Arkasındakileri Takdir Etmek

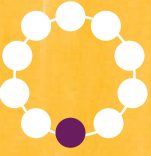
Bir çocuğa kendisinininkinden farklı kültürler ve coğrafyalar arasında zorlanmadan hareket etmeyi, yani “küresel yetkinliği”, sadece ders kitabında başka bir ülke hakkında sunulan bilgileri okutarak öğretemezsiniz. Bunun için, bizden farklı koşullara sahip olan kişilerle anlamlı bir biçimde diyalog kurmaya ve kapsamlı deneysel öğrenme süreçlerine ihtiyacımız var. Bu süreçte, yeni bakış açılarını anlamaya ve insanların hayatımızdaki daha önce farkında olmadığımız katkılarını takdir etmeye başlarız. Bu proje, öğrencilerin dinleme becerilerini geliştirmenin ve etrafındakileri daha iyi anlamalarını ve takdir etmelerini sağlamanın harika bir yoludur.

Kaynak: www.worldsavvy.org -
Ashoka Fellow Dana Mortenson tarafından kuruldu.

Etkileşimde Olmak | Deneyimlemek

Perde Arkasındakileri Takdir Etmek

Ne Zaman:

Ders sırasında

Süre:

Değişken

Seviye:

Anasınıfı, 1-5. sınıflar

Materyaller:

Teşekkür notu şablonları

Ne:

Bu alıştırmada, hayal gücü kapasitemizi geliştirmemize ve minnettarlığımızı göstermeye yardımcı olur. Bir saatlik sürede uygulanabileceği gibi birkaç gün ya da hafta boyunca uygulanabilecek bir sınıf projesine dönüştürülebilir.

Nasıl:

1. Grup tartışmasına liderlik edin: Bu alıştırmada, okulların temizliğini veya güvenliğini sağlayan ya da kantin ve yemekhanede görev yapan personel olmasaydı neler yaşanacağını hayal edeceğinizi açıklayın. Günümüzün daha iyi geçmesini sağlayan ama her zaman farkında olmadığımız kişiler hakkında bir sohbetle etkinliğe başlayın. İlk olarak, takdir etme üzerine konuşabilirsiniz: “Hayatınızdaki iyi insanlar ve iyi şeyler için minnettarlığınızı göstermeyi bırakırsanız ne olur? Minnettarlığınızı ifade ettiğinizde ne olur?” Bize değer verildiğini hissettiğimiz zaman, daha çok çalışmaya istekli olduğumuzu ve yaptığımız işe daha çok bağlı olduğumuzu açıklayın.

2. Etkinliği belirleyin: Öğrencilerinizin, okulun temizliğinden veya güvenliğinden ya da kantin ve yemekhane hizmetlerinden sorumlu personelin okul binasının bakımında ve daha iyi bir öğrenme ortamı yaratmada oynadığı rolü anlamaları için yapabilecekleri etkinlikler düşünün. Bunlar, personelle kısa röportajlar yapmaları, onlarla vakit geçirerek yaptıkları işleri gözlemlemeleri ya da bir haftalığına küçük bir yerin temizliği gibi bir görevi üstlenmeleri gibi etkinlikler olabilir. Öğrencilerin yaşına ve ne kadar zamanınız olduğuna bağlı olarak, çalışma yaşamıyla ilgili meseleleri (örneğin, okul personelinin yaptığı işlerin öğrencilerin sağlığı üzerindeki etkileri, çalışan güvenliği, insanların emeklerinin karşılığını alması vb.) yakından incelemelerini isteyin.

3. Deneyiminiz üzerine düşünün: Öğrencilerin burada verilen şablonu kullanarak seçecekleri bir okul çalışanına bir teşekkür notu yazmalarını isteyin.

Etkileşimde Olmak | Deneyimlemek
Alıştırma

Teşekkür Ederim

Alıştırma: Perde Arkasındaki Takdir Etme

Size ..... (ne için teşekkür edecekseniz onu yazın) için teşekkür ederim çünkü ..... (hayatınızda yarattığı farklılığı olabildiğince somut bir biçimde yazın.)

..... (ne için teşekkür ettiyseniz onu yazın) olmasaydı, ... (teşekkür ettiğiniz şey yapılmıyor olsaydı durumun nasıl olacağını tanımlayın.)

..... (ne yaptığını ve yaptığının sizin hayatınıza olan etkisini yazın.) için teşekkür ederim! Ben de size/yapılan işe yardımcı olmak için.....ve.....(yapabileceğiniz en az iki şeyi yazın).

Örnek:

Size okuldaki tuvaletleri temizlediğiniz için teşekkür ederim çünkü böylece mikrop kapıp hasta olmuyoruz. Okuldaki tuvaletler temiz olmasaydı, tuvaletleri kullanamazdık. Okulumuzu temiz tuttuğunuz ve sağlığımızı koruduğunuz için teşekkür ederim! Ben de temizliğe yardımcı olmak için sifonu çekmeyi unutmayacağım ve çöplerimi hep kutuya atacağım.

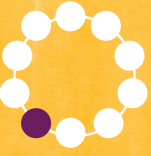
Zorlu Problemlerle Başa Çıkmak

Okul bahçesindeki salıncağın kırılması gibi aynı anda birçok insanı etkileyen ya da zorbalık gibi birçok insanın yaşadığı ortak bir zorlukla başa çıkmak, genellikle farklı bakış açılarına sahip çok sayıda farklı tarafın katkısını almayı gerektirir. Grup halinde problem çözmek, empatiyi iki şekilde geliştirmemizi sağlar. Birincisi, bu bakış açılarını dinleyerek; ikincisi, akranlar ve sınıf arkadaşlarıyla birlikte çalışmayı öğrenerek ve bu süreçte her birinin güçlü yanlarını ve bakış açılarını takdir etmeyi öğrenerek.

Kaynak: Prof. Xanthe Matychak, Rochester Teknoloji Enstitüsü ve Make Better Stuff'ın Kurucusu, <http://failure-is-impossible.blogspot.com>

Etkileşimde Olmak | Birlikte Problem Çözmek

Zorlu Problemlerle Başa Çıkmak

Ne Zaman:

Herhangi bir zaman

Süre:

Bu süreç var olan bir sınıf projesi içinde veya ayrı bir alıştırma olarak, bir ya da daha fazla haftaya yayılan biçimde uygulanabilir.

Seviye:

4–12. sınıflar

Materials:

- Defter ve kalem
- Kavram haritaları için 50x70 cm ya da benzer ebatta kağıt/karton
- Tahta kalemi ya da kalın keçeli uçlu kalem

Ne:

Okulda bize verilen problemlerden farklı olarak, hayattaki birçok problem o kadar karmaşıktır ki bunlara pek çok farklı bakış açısıyla yaklaşmak mümkündür. Tasarım eğitimi verenler, çeşitli bakış açıları edinmek için kendimizi eğitebileceğimize inanırlar. Bu alıştırmada, bunu yapmanıza yardımcı olmak için tasarımla ilgili araştırmalarda yer alan tekniklerden faydalandık.

Nasıl:

1. Zorlu Problemleri Anlamak: Öğrencileri rastgele dördütlü gruplara ayırın, bunu yaparken sınıf içinde mevcut gruplaşmaları önlemeye gayret edin. Öğrencilere aşağıdaki adımları izlerken rehberlik edin.

(1. Gün) Saha Gözlemleri:

Her grup işe, öğrencileri bir sosyal ortamda (kafeterya, teneffüs, beden eğitimi vb.) gözlemlemekle başlasın. Her kişide bir kalem ve defter bulunsun. Gözlem yaparken, sosyal problemlere dikkat edin: Örneğin, yalnız hissettiğini düşündüğünüz öğrenciler ya da arkadaşlarıyla sorun yaşayan öğrenciler görebilirsiniz. Gözlemlerinizi not alın ve grubunuzdaki arkadaşlarınızla bunları konuşun: Gözlemlerinizi arasındaki benzerlikler ve farklılıklar neler? Unutmayın, tüm bakış açıları değerlidir, o yüzden her şeyi not defterinize yazın! Kendi bakış açınızın, sosyal ortamları gözleme şeklinizi nasıl etkilemiş olabileceğini düşünün. Örneğin, siz de dışadönük bir insan olduğunuz için mi dışadönük öğrenciler gözünüze çarpıyor? Utangaç olduğunuz için mi utangaç öğrenciler ilginizi çekiyor? Neye, neden dikkat ettiğinizin farkına varın. Daha da önemlisi, neye dikkat etmediğinizin ve neleri kaçırmış olabileceğinizin farkına varın. Tüm bunları not alın.

(2. Gün) Resmi Olmayan Röportajlar:

Grup olarak, önceden gözlemlediğiniz yere gidin ve arkadaşlarınıza okuldaki sosyal ortamlar hakkında açık uçlu sorular sorun. Bu ortamların en çok hangi yanını seviyorlar? Yeterli paraları ve destekleri olsaydı, bu ortamlarda neyi düzeltirlerdi? Neden? Bu ortamda düzelttikleri şeyler sonucunda hayatları hangi açıdan daha iyi olurdu?

Etkileşimde Olmak | Birlikte Problem Çözmek Zorlu Problemlerle Başa Çıkmak

(Devam ediyor)

(3. Gün) Verileri Kullanarak Kavram Haritası Oluşturmak:

Grubunuzla birlikte 1. güne ait gözlem notlarınız ile 2. gün yaptığınız röportajlara ait notları karşılaştırın. Benzerlikler ve farklılıklar neler? Sizin fark ettiğiniz ancak gözlemediğiniz ve görüştüğünüz öğrencilerin gözünden kaçtığını düşündüğünüz şeyler buldunuz mu? Konuştuğunuz öğrenciler sizi şaşırtan bir şey söylediler mi? Hangi farklı görüşleri paylaştılar? Araştırmanızda öne çıkan konular oldu mu? Çalıştığınız ortamlarda keşfettiğiniz tüm görüşleri ve bakış açılarını bir kavram haritasına aktarın. Haritanız, çok düzgün ya da eksiksiz olmasın, çünkü bu haritayı gözlemediğiniz ve konuştuğunuz öğrencilerle paylaşacaksınız ve onların değişiklik önerilerini kullanmak isteyebilirsiniz.

(4. Gün) Birlikte Yaratmak:

Çizdiğiniz haritayı gözlemediğiniz ve konuştuğunuz öğrencilerle paylaşın. Onlara bir kalem verin ve haritanıza ekleme yapmalarına ya da değişiklik önerilerini yazmalarına izin verin.

(5. Gün) Çözüm Bulmak:

İyi bir fikir bulma şansımızı yükseltmek için birçok fikir üretmek anlamına gelen "ırsaksak düşünme" kavramı ile en iyi fikri bulmak için fikirleri analiz etmek anlamına gelen "yakınsak düşünme" kavramlarını açıklayın. Yukarıdaki aşamaları tamamladıktan sonra, aşağıdaki adımlara geçin:

2. Problemler ile ilgili beyin fırtınası yapın:

(İraksak düşünme) Takımlara ayrılarak, ilk 5 günlük süreç sonucunda tanımladığınız bir problemi seçin. Ardından beyin fırtınası yaparak, bu problemi çözmek için oluşturabileceğiniz çok sayıda (örneğin 15-20 tane) oyuncak/materyal veya oyun/uygulama fikri bulun. Nasıl ki profesyonel bir fotoğrafçı, mükemmel kareyi yakalamak için aynı nesnenin yüzlerce fotoğrafını çekiyorsa, sizin işiniz de olabildiğince çok fikir üretmek olsun. Her fikri not alın, çılginca olanları bile.

Etkileşimde Olmak | Birlikte Problem Çözmek Zorlu Problemlerle Başa Çıkmak

(Devam ediyor)

3. Fikirleri analiz edin:

(Yakınsak düşünme) Takımlar halinde, ürettiğiniz oyun/materyal ya da oyuncak/uygulama fikirlerini analiz etmek için kategoriler oluşturun. Bu kategoriler, “çılgın fikirler ve uygulanması kolay fikirler”, “pahalı fikirler ve ucuz fikirler”, “ileri teknoloji gerektiren fikirler ve basit teknoloji gerektiren fikirler” gibi olabilir. Fikirlerin tamamını bu kategorilere göre listeleyin. Örneğin, A fikri “çılgın ve ucuz” bir fikir, B fikri “kolay uygulanabilir ve pahalı” bir fikir olabilir. Bu sınıflandırmayı tüm fikirler için yapın. Ardından farklı kategorilerden en ilginç bulduğunuz iki fikri seçin. Alıştırmanın birinci bölümünde belirlediğiniz probleme çözüm getirecek yenilikçi bir oyuncak/materyal ya da oyun/uygulama üretmek için her iki fikrin belirli yanlarını bir araya getirmeye çalışın.

4. Örnek oluşturun:

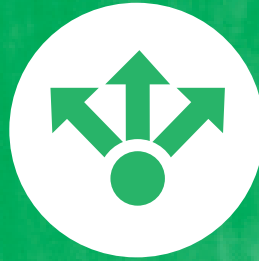
(İraksak düşünme) Sınıfta bulunan basit malzeme kullanarak, seçtiğiniz fikir için hızlıca bir örnek model üretin ve çözümünüzü, problemi gözlemlediğiniz ortamda test edin. Bir oyuncak/materyal ya da oyun/uygulama fikrinde karar kıldığınızda, her bir küçük ayrıntı üzerinde karar vermenin zor olduğunu göreceksiniz. Bu, iyi bir şey. Bu durumla karşılaştığınızda en iyi yol, oyuncağın/materyalin veya oyunun/uygulamanın birkaç farklı şeklini yapmaktır. Böylece, hangi parçaların işe yarayıp hangilerinin yaramadığını anlamak için farklı versiyonları test edebilirsiniz.

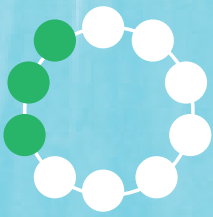
5. Pilot uygulama:

(Yakınsak düşünme) Sıra örneklerinizi test etmeye geldi. Unutmayın, örnekleri hangi parçaların işe yaradığını ve daha da önemlisi hangilerinin işe yaramadığını görmek için geliştirdiniz. Uzmanlar da, nerede sorun çıkacağını görmek için hazırladıkları örneklerle pilot uygulama yaparlar. Pilot uygulamada, ürettiğiniz oyuncağın/materyalin veya oyunun/uygulamanın çalışan ve çalışmayan yanlarını not aldığınızdan emin olun. Ardından sınıfa geri dönün ve öğrendikleriniz ışığında yeni ve daha gelişmiş bir model hazırlayın ve onu test edin. Oyuncağınızı/materyalinizi ya da oyununuzu/uygulamanızı her gözden geçiğinizde, çözmek için yola çıktığınız problemin çözümüne daha da yaklaştığınızı göreceksiniz.

Yorumlamak ve Eyleme Geçmek: Başkalarıyla empati kurma ve onları anlama becerimizin düzeyi, bu anlayışı temel alarak harekete geçme düzeyimize bağlıdır. Başkasının üzüntüsünü anlamamıza rağmen bu konuda harekete geçmediğimiz durumlar olduğunu biliyoruz. Kendi başına bilişsel empati, başka birinin durumunu iyileştirmek için kullanılabileceği gibi manipülasyon için de kolayca kullanılabilir. İşte bu nedenle, empati eyleme döküldüğü zaman anlam kazanır.

Empati, adaletsizlikleri görmemize ve anlamamıza yardımcı olabilir. Fakat empatinin en güçlü hali, bizi duruma müdahale etmek için harekete geçirdiğinde ortaya çıkar. Öğretmenler ve anne-babalar olarak, çocukların harekete geçmeleri gerektiğini ve bunu yapabileceklerini hissetmelerini sağlamak için ne yapabiliriz?

Ortak Değerleri ve Farklılıkları Belirlemek:

Empati, insanlığın paylaştığı ortak değerleri ve deneyimleri başkalarında fark etmek anlamına geldiği kadar, farklılıkları görmeyi ve takdir etmeyi de içerir. Başkalarına dair tahminlerde bulunmak yerine empatiyle hareket etmek de bunu gerektirir. Diğer bir deyişle, bu şekilde, başka birinin yerinde olsak ne yapacağımızı hayal etmek yerine, birbirimizin kararlarını anladığımız ve bunlara saygı duyduğumuz bir hale geliriz.

Cesaret Aşlamak:

Son 20-30 yıldır sosyal psikoloji alanında yürütülen araştırmalar, olumlu sosyal davranışları ve tutumları (örneğin yardım etme, teselli etme, paylaşma, işbirliği vb.) desteklemenin yetersiz olduğunu, aynı zamanda bu davranış ve tutumlara ters düşen durumlarla mücadele etmemiz de gerektiğini göstermiştir.

Eylemi Mümkün Kılmak:

Empati becerisini geliştirmenin son adımı, çocuklara empatiyi eyleme dökme ve başkalarının yararı için olumlu sosyal davranışlar sergileme fırsatları sunmasıdır.

Yorumlamak ve Eyleme Geçmek | Eylemi Mümkün Kılmak
Ashoka Fellow Deneyimi

Söz Eric Dawson'da:

Peace First Ödülü

Gençler, her gün okullarını ve çevrelerini iyileştirmek için gerek büyük gerek küçük adımlar atıyor. Peace First (Önce Barış) programının kurucusu Eric Dawson'a göre bunu kutlamamızın tam zamanı. Gençlerin mağduru olduğu cinayetlerin oranının 1990'ların başında patlama göstermesi üzerine Peace First'ü kuran Eric, çocukları -çevrelerindeki suçların tanığı ya da mağduru olmaları yerine- sorunların çözümünde rol oynayan bireyler olmaları için destekliyor.

Akranlarının otizm hakkındaki farkındalığını artırmak ve ikiz erkek kardeşi ile benzer durumda olan başka kişilerin toplumda kabul görmelerine yardımcı olmak için The Blue Crew programını başlatan 6. sınıf öğrencisi Shannon Mountford; yıllar boyunca alay ve tacizle karşıladıktan sonra zorbalık mağduru öğrencilere akran danışmanlığı ve destek sunan Aidan's Voice programını kuran Aidan Benavides; Peace First'ün desteklediği çocuklardan bazıları.

Peace First Ödülü, daha adil ve barışçıl bir dünya yaratmak için çaba gösteren gençleri bulma ve destekleme amacını taşıyor. Gençler için Nobel Barış

Ödülü olarak tanımladıkları bu girişim kapsamında Eric ve ekibi, 8-22 yaş arası beş üstün başarılı gence 50 bin dolar veriyor; barışa yönelik çabalarını daha ileriye taşımaları ve daha etkili kılmaları için koçluk ve mentorluk yapıyor. Bu süreçte gençler, adaletsizliğe karşı çıkma ve kalıcı bir değişim yaratma konusunda gençlerin gücünü gösteriyor ve barış için çalışacak bir sonraki neslin parçası olmaları için yüz binlerce gence ilham veriyor.

Daha fazla bilgi için: www.peacefirst.org/prize

**SIRA
SİZDE!**

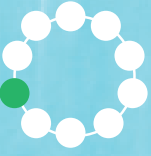
Ders Biterken Empati

Ders sonlarında değerlendirme notları almak, öğrencilerin öğrendiklerini içselleştirmelerine yardımcı olur. Dahası öğretmenler, akademik derslere hisler ile ilgili sorular ekleyerek, öğrencilerin duygularını tanıma ve adlandırma ile bunları başkalarıyla paylaşma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.

Kaynak: Carrie Craven, Sosyal ve Duygusal Müdahale Uzmanı, Dibert Okulu, www.startempathy.org/blog/2012/11/interview-and-tip-changemaker-educator

Yorumlamak ve Eyleme Geçmek | Ortak Değerler ve Farklılıklar

Ders Biterken Empati

Ne Zaman:

Ders Sonu

Süre:

5 dakika

Seviye:

Anasınıfı, 1-12. sınıflar

Materyaller:

- Kağıt
- Kalem

Ne:

Ders sonunda öğrenciler tarafından doldurulan değerlendirme notları genellikle öğretmenler tarafından büyük fikirleri özetlemek için kullanılır. Öğretmenler, notun sonuna hislerle ilgili bir ölçek ya da sosyal ve duygusal yetkinliklerle ilgili özel olarak hazırlanmış sorular ekleyerek, öğrencilerinin stres düzeyleri ve derslerde öğrendiklerini sınıfın dışında uygulama becerileri hakkında fikir edinebilirler.

Nasıl:

1. Ders üzerine düşünün: Ders sonu değerlendirme notları, öğrencilerin öğrendikleri şeyleri yorumlamalarına ve sizin öğrencilerin derste neler öğrendiğini değerlendirmenize yardımcı olan bir soru ya da kısa bir hatırlatma notunu içerir. Dersin sonunda, öğrencilerden bir kağıda derste öğrendikleri bir şeyi yazmalarını isteyin.

2. Yarattıcı olun: Öğrencilere bundan sonra günlük hayatlarında neleri farklı yapacaklarını ya da dersin hangi bölümünde kendilerini daha mutlu hissettiklerini sorun ve yanıtlarını aynı kağıda yazmalarını isteyin. Doğrudan dersinizin kazanımlarıyla ilgili bir soru daha sorun. Örneğin, öğrencilerin birlikte çalışabilme, etkili iletişim kurma ya da kendilerini veya sınıf arkadaşlarını daha iyi anlama becerilerine yönelik bir soru sorabilirsiniz.

3. Notları paylaşın: Bazı öğrencilerden yanıtlarını sınıf ile paylaşmalarını isteyebilirsiniz, ama notları ders sonunda herkesten toplayın. Bu sayede, öğrencilerin dersinize ilişkin deneyimleri konusunda değerli bilgiler elde edebilirsiniz.

4. Notları analiz edin: Notları haftalık olarak değerlendirin. Ne tür eğilimler görüyorsunuz? Bundan böyle neyi farklı yapacaksınız?

Ben Değilsem, Kim?

Empati, güçlü bir ahlaki duruşu da içerir. Başkalarının içinde buldukları durumları anlasak da, bu durumlara karşı durmadığımız zamanlar da vardır. Bu tür durumlara ne zaman ve nasıl müdahale edileceğine karar vermek, bazı zor kararlar almayı gerektirir:

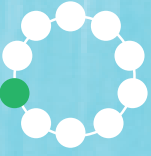
- Öğretmenle konuşacak mısınız?
- Zorbalık yapan kişiye karşı çıkacak mısınız?
- Mağduru rahatlatacak mısınız?

Karşılaştığınız olumsuz durumların her birini değerlendirmek, sağlıklı bir şekilde müdahale edebilmek gerekli bilgilere ve araçlara sahip olmayı gerektirir. Ayrıca, akran baskısına karşı koymayı tercih ettiğinizde, sizi topluluk içinde rahatsız hissettirecek davranışlarla karşılaşabilirsiniz. Bu tür olumsuzluklarla karşılaşmayı kabullenmeniz de gerekir.

Kaynak: ©2007 GLSEN (Gey, Lezbiyen ve Heteroseksüel Öğrenciler Eğitim Ağı) and NAESP (Ulusal İlkokul Yöneticileri Derneği)

Yorumlamak ve Eyleme Geçmek | Cesaret Aşlamak Ben Değilsem, Kim?

Ne Zaman:

Herhangi bir zaman

Süre:

45–60 dakika

Seviye:

Anasınıfı, 1-8. sınıflar

Materyaller:

- 50x70 cm ya da benzer ebatta kağıt/karton
- Tahta kalemi ya da kalın keçeli uçlu kalem

Ne:

Bu alıştırma, öğrencileri “seyirci etkisi” kavramıyla ve zorbalığa güvenli bir şekilde yanıt vermek için faydalanabilecekleri stratejilerle tanıştıyor. “Seyirci etkisi” ile acil müdahale gereken bir durumda, etraftakilerin durumu sadece seyretmesi ve yardım edebilecek başkaları da olduğu için duruma müdahale etmemesi kastediliyor. Bu durumlarda genellikle mağdura kimse yardım etmiyor. Öğretmenler, herkesin birbirini kolladığı bir topluluğun parçası oldukları fikrini güçlendirerek, çocuklara empatiyle hareket etmek için ihtiyaç duydukları türden bir olgunluğu ve cesareti aşılayabilirler.

Nasıl:

1. İnsan zinciri oluşturun: (15-20 dakika) Öğrencilere, “Birine zorbalık edildiğini ya da ad takıldığını hiç gördünüz mü/duydunuz mu? Yanıtınız evet ise ne hissettiniz?” gibi sorular sorun.

Kendi deneyimlerinizi paylaşarak başlayın. Ardından, öğrencilerden hazır olduklarında tek tek yanıtını paylaşmalarını isteyin. Ayağa kalkarak konuşmalarını ve onlardan önce konuşan arkadaşlarıyla kol kola girmelerini isteyin. Böylece, öğrenciler karşılaştıkları ad takma ve zorbalık hikayelerinden bir insan zinciri oluşturmuş olacaklar.

Her öğrenci bir deneyimini paylaştığında, sınıftan zinciri sıklaştırarak bir çember oluşturmalarını isteyin. Daha sonra, aşağıdaki soruları sorun ve öğrencilere yanıt vermeleri için zaman tanıyın:

- Zorbalığa maruz kalan birini gören ya da duyan tek kişi siz olduğunuzda nasıl hissettiniz?
- Burada herkesin benzer bir şeyi gördüğünü ya da duyduğunu öğrendiniz. Şimdi nasıl hissediyorsunuz?

Öğrencilere “tanık” ve “seyirci” terimlerini açıklayın ya da daha büyük öğrencilerle çalışıyorsanız, onlardan bu terimlerle ilgili fikirlerini paylaşmalarını isteyin. Öğrencilere, olumsuz bir duruma tanıklık eden ya da seyirci kalan bir kişinin yardım etmek için tek başına kendini güçsüz hissedebileceğini, ancak etraftaki diğer kişilerle bir araya gelindiğinde zorbalık ve ad takma davranışlara karşı durmanın daha kolay olduğunu anlatın.

Yorumlamak ve Eyleme Geçmek | Cesaret Aşlamak Ben Değilsem, Kim?

(Devam ediyor)

2. Çözümler için beyin fırtınası yapın: (10-15 dakika) Sınıfça öğrencilerin ad takmaya ya da zorbalığa tanık olduklarında neler söyleyebilecekleri veya yapabilecekleri konusunda beyin fırtınası yapın; tüm önerileri tahtaya ya da büyük boy bir kağıda yazın. Zorbalığa uğrarlarsa ya da tanık olurlarsa aşağıdaki tepkileri vermelerinin güvenli olduğunu açıklayın:

- Nasıl hissettiğini söylemek
- Yardım istemek
- Bir arkadaşını bulmak
- Oradan ayrılmak

Ardından, öğrencilerden sınıfın geliştirdiği her bir önerinin kişileri fiziksel ve duygusal olarak incinmekten koruyup koruyamayacağını değerlendirmelerini isteyin.

Atılabilecek güvenli adımların genellikle aşağıdaki üç kategoriden birinde yer aldığını açıklayın:

- Ad takma davranışının durmasını ya da sona ermesini sağlayan sözcükler ya da ifadeler kullanarak bu davranışa karşı durmak
- Bir yetişkinden yardım istemek
- Durumu görmezden gelmek

Farklı renklerde üç kalem kullanarak, öğrencilerden beyin fırtınası sırasında geliştirdikleri fikirlerin hangi kategoriye girdiğini belirlemelerini ve bunları uygun renklerle işaretlemelerini isteyin. Öğrencilere şu soruları sorun: “Bir tanık ya da seyirci ad takma gibi davranışları ya da zorbalığı görmezden gelirse ne olur? Biri zorbalığa uğrayan ya da ad takma gibi bir davranışla karşılaşan birini gördüğünde ya da duyduğunda bunu neden görmezden gelir?”

Zorbalığa tanık olanlar için en kolay seçeneğin görmezden gelmek olduğunu ama genelde duruma müdahale etmenin güvenli yolları da bulunduğunu öğrencilerle birlikte tartışın. Ad takma ya da zorbalıkla ilgili hiçbir şey yapmadığınızda, bir ya da daha fazla kişinin başka birine kötü davranmaya devam etmesine izin vermiş olduğunuzu vurgulayın.

Yorumlamak ve Eyleme Geçmek | Cesaret Aşlamak Ben Değilsem, Kim??

(Devam ediyor)

3. Tepki kartları yazın: (20-30 dakika) Her öğrencinin üç “teпки kartı” hazırlamasını isteyin ve bunların anlamlarını birlikte tartışın.

- Bu Davranışa Karşı Olduğumu Gösteririm
- Yardım İsterim
- Emin Değilim

Bir sonraki sayfada yer alan senaryolardan birini okuyun. Öğrencilerin böyle bir duruma tanık olurlarsa nasıl hareket edeceklerine karar vermelerini isteyin. Öğrencilerin olayı durdurmak için yapabilecekleri konusunda bir fikirleri varsa, “Karşı Olduğumu Gösteririm” kartını havaya kaldırmaları gerekir. Söz konusu durumda güvende kalmak için yardıma ihtiyaçları olduğunu düşünüyorlarsa, “Yardım İsterim” kartını havaya kaldırsınlar. Öğrenciler eğer ne yapmaları gerektiği konusunda emin değillerse, ama olayı göz ardı etmek istemiyorlarsa “Emin Değilim” kartını kaldırsınlar.

Herkes bir kartı havaya kaldırdığında, öğrencileri etraflarına bakmaya ve aynı kartı kaldıranlarla bir grup oluşturmaya yönlendirin. Neden o kartları seçtiklerini anlatmaları ve neler yapılabileceğini tartışmaları için birkaç dakika ayırın. “Emin Değilim” kartını seçen öğrenciler, gruplarında senaryoyu neden zor bulduklarını ve diğer iki eylemin (karşı olduğunu göstermek ve yardım istemek) olumlu ve olumsuz yönlerinin neler olabileceğini konuşabilirler.

Her bir gruba, neden o tepkiyi vermeyi tercih ettiklerini anlatma şansı verin; böylece atılabilecek somut adımlar (örneğin, arkadaşına ad takan kişiye kullandığı sözcüklerden hoşlanmadığını söyleme, okul bahçesindeki görevliden yardım isteme vb.) ayrıntılı biçimde ortaya çıkar.

Diğer senaryolarla devam edin ve bu tür durumlarla başa çıkmanın birçok yolu olduğunu vurgulayın. Ad takan ya da zorbaca davranan kişiye ad takmanın ya da bu kişinin canını acıtmanın asla güvenli seçenekler olmadığını ve her zaman bunların yerine tercih edilebilecek yollar olduğunu öğrencilerinize hatırlatın.

Senaryolar

Alıştırma: Ben Değilsem, Kim?

Senaryo 1

Aslı, Baran'ın kafeteryada kendi kendine oturduğunu fark eder. Kendine oturacak bir yer bulmak için ona doğru yürürken, yakınlarda oturan başka iki öğrencinin gülerken, Baran'ın öğle yemeğinin “iğrenç” olduğunu ve annesinin herhalde yalnızca “kötü kokan” yemekler hazırlamayı bildiğini söylediklerini duyar. Baran, yemeğini yemeye devam eder ama başını önüne eğmiştir. Bu durumda Aslı ne yapabilir?

Senaryo 2

Onur ve Yasin aynı anda oyun alanındaki tek boş salıncakta sallanmak isterler. İkisinin de bir eli salıncaktadır ve oradan geçen Ari, Onur'un şöyle dediğini duyar, “Salıncak için çok şişmansın Yasin! Binersen, kırılır.” Yasin, salıncığın yanına daha önce geldiğini söyler; ancak Onur yeri tekmeleyerek Yasin'in üzerine kum atmaya başlar ve salıncığı çekiştirir. Bu durumda Ari ne yapabilir?

Senaryo 3

Devlet korumasında yetişen Duygu, okuldaki veli görüşmesine yaşadığı yurttaki bir görevliyle gelir. Duygu, görevliye sınıfı gezdirir ve onu arkadaşları ve öğretmenleriyle tanıştırmak ister. Ertesi gün, Ayşe Verda'ya artık Duygu ile arkadaş olmak istemediğini, çünkü onun “kimsesiz” bir “yurt çocuğu” olduğunu söyler. Duygu, birlikte resim yapmak için Ayşe ve Verda'nın yanına gelir. Ayşe, ona “İyy, böyle tuhaf tipleri burada istemiyoruz. Git, başka bir yerde otur.” der. Bu durumda Verda ne yapabilir?

(...devam ediyor)

Senaryo 4

Agop, Leyla'nın matematik ödevinde yardım almak için ders bittikten sonra okulda kaldığını fark eder. Bir gün Agop kütüphanede çalışırken, Leyla'nın birinin onu okuldan alması için dışarıda beklediğini görür. Agop yaşça büyük iki öğrencinin Leyla'ya yaklaştığını, onun ödevini elinden alıp yaptığı hatalarla alay ettiğini görür. Öğrencilerden biri Leyla'nın kağıtlarını yırtmaya başlar. Bu durumda Agop ne yapabilir?

Senaryo 5

Mehmet ve Safiye iyi arkadaşlardır ve her gün okula gidip gelirken otobüste birlikte otururlar. Yeliz, bazen onların yakınında oturur ama kısa süre önce bunu yapmayı bırakmıştır; çünkü bir grup öğrenci Mehmet ve Safiye'nin arkasına oturup yolculuk boyunca onlara kağıttan toplar ve başka çöpler atmaya başlamışlardır. Yeliz, ayrıca gruptakilerin Mehmet için "ne biçim erkek, sürekli kızlarla takılıyor!" dediğini ve Safiye'nin "herhalde kız değil oğlan olduğunu, aksi takdirde kızlarla arkadaşlık edeceğini" söylediğini duyar. Bu durumda Yeliz ne yapabilir?

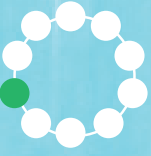
Hisset, Hayal Et, Yap, Paylaş

“Tasarım odaklı düşünme, kullanıcı odaklı bir süreçtir.” diyor dünyanın en büyük okul merkezli tasarım odaklı düşünme hareketi Design for Change’in arkasındaki ekip. “Kullanıcıları gözlemlemeye dayalı empati, tasarım odaklı düşünenlerin derindeki ve anlamlı ihtiyaçları (hem açık hem örtük) ortaya çıkarmalarını sağlar. Bu süreç, incelenen fikrin yeni bir çerçevede tanımlanmasını gerektirir ve çözümleri tasarlamadan önce ilgili alanın sistematik biçimde ele alınmasını teşvik eder.”

Kaynak: Design for Change, www.dfcworld.com - Ashoka Fellow Kiran Bir Sethi tarafından kuruldu.

Yorumlamak ve Eyleme Geçmek | Eylemi Mümkmün Kılmak Hisset, Hayal Et, Yap, Paylaş

Ne Zaman:

Ders sırasında

Süre:

Değişken

Seviye:

4-12. sınıflar

Materyaller:

- Post-it kağıtları

Ne:

Aşağıdaki süreç, öğrencileri tasarım odaklı düşünme ile tanıtırarak, öğrencilerin artan empati becerilerini değişim yaratan eylemlere dönüştürmelerine yardımcı olur. Çeşitli eleştirel düşünme becerilerini güçlendirmenin yanı sıra, bu yaklaşım çocukların kendi potansiyellerini ve okulları ile toplumu değiştirebileceklerini keşfetmelerine yardımcı olur.

Nasıl:

1. Hissedin: Bir gözlemlene safhasının ardından, öğrencilerin ele almak istedikleri bir sorunu belirlemelerine yardımcı olun. Öğrenciler, okul binasında onları rahatsız eden durumları ve davranışları listelesinler. Öğrencilerden, ortak bir konu belirlediklerinde, belirli bir süre boyunca (bir gün, bir hafta ya da bir ay) ilgili taraflarla görüşmeler yaparak ve soruna ilişkin gözlem yaparak bunları not almalarını isteyin. Asıl sorun ne? Tekrarlayan durumları neler? Bu sorun nasıl ve ne zaman ortaya çıkıyor?

Daha sonra, tekrar tekrar nedenini sorarak sorunu anlamak için öğrencilerle çalışın. Yanıtlarını bildiğinizi düşünseniz bile, bu durumdan etkilenen öğrencilere bazı şeyleri neden yaptıklarını ya da söylediklerini sorun. Bu kişinin vücut dili ve duyguları ya da diğer sözsüz ipuçları neleri açığa vuruyor?

2. Hayal Edin: Sırada fikir geliştirme aşaması var. Yaptıklar görüşmelere ve gözlemlere dayanarak, öğrencilerin sorunun tarafları hakkında aşağıdaki soruları yanıtlamasını isteyin:

- Bu deneyime kimlerin dahil olduğunu gördünüz?
- Sizin ilginizi çeken ne oldu? Neden?
- Sizce taraflar neden böyle hareket ediyor?

Yorumlamak ve Eyleme Geçmek | Eylemi Mükün Kılmak Hisset, Hayal Et, Yap, Paylaş

(Devam ediyor)

Şimdi belirlenen soruna ilişkin fikir üretme zamanı. Öğrencilere geliştirecekleri fikirler hakkında karar vermeyi sonraya bırakacağınızı açıklayın: “Net fikirler kadar çılgın fikirler de önemlidir ve daha sonra en iyi fikirleri seçmek için çok zamanımız olacak.” Birbirlerinin fikirlerini geliştirmelerini, daha çok sayıda fikir istediğinizi, iyi bir fikir bulmanın en iyi yolunun çok sayıda fikir ortaya atmak olduğunu söyleyin. Bazı fikirleri bir araya getirerek, yeniden şekillendirerek daha da iyi fikirler üretmenin farklı yolları neler olabilir? Fikirlerin tümünü tahtada listeleyin ve her birinin yanında oylama için yeterli alan bırakın. Herkese dört post-it verin ve bunları en beğendikleri fikirlerin yanına iliştmelerini isteyin. Kağıt kümeleri, olası güçlü tasarım doğrultularını gösterecektir.

Sınıfça en çok oy alan fikirleri gözden geçirin ve öğrencilerin en çok tercih ettikleri fikirler veya yönelimler ile neden bunları seçtikleri hakkında konuşun. En çok umut vaat eden fikri belirlediğinizde, herkesin bu fikri uygulamaya geçirmek için olası yolları tanımlamasını isteyin.

3. Yapın: Seçtiğiniz fikrin uygulanması için prototip (örnek model) oluşturmaya hazırsınız. Burada amacınız mükemmel aracı ya da uygulamayı elde etmek değil, hızlı olmak: Hızlı bir deneme, fikirler ve çözümler arasındaki boşlukları doldurmanıza ve ürün yerine kullanıcıya odaklanmanıza yardımcı olur. Üç tür prototip vardır: 1) “Gibi görünen” (“ayrıntılı” değil, “hızlı” düşünün), 2) “Gibi hissettiren” (kullanıcının bakış açısından “dokunma” ve “deneyim” üzerine düşünün), ve 3) “Gibi çalışan” (“biçim” yerine “işlevi” düşünün). Zamanınız varsa, öğrencilerin fikirlerde küçük düzeltmeler yapmalarını ve bunları uygulamalarını sağlayın: Öğrencilere bir fikre bağlı kalmamalarını, bunun yerine neyin işe yarayıp neyin yaramadığına bakmalarını ve nasıl daha iyi sonuçlar elde edebileceklerini düşünmelerini hatırlatın.

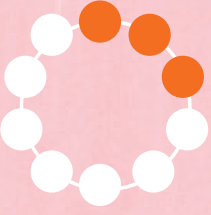
Yorumlamak ve Eyleme Geçmek | Eylemi Mümkmün Kılmak Hisset, Hayal Et, Yap, Paylaş

4. Paylaşın: Son olarak, öğrencilerin öğrendiklerini kağıda dökmelerini isteyin; kağıda dökmek, derinlemesine düşünmek için çok iyi bir araç olmanın yanı sıra, başkalarına ilham vermeye yardımcı olur ve öğrencinin özenli olduğunu ve öğrendiğini gösterir. “Hikayenizi paylaşmak, başkalarının ‘değişimin mümkün olduğunu’ bilmelerine yardımcı olur. Böylece daha fazla insan ‘yapabilirim’ diye düşünür.” diye yazıyor Design for Change’in kurucusu ünlü eğitimci Kiran Bir Sethi. Bu süreçte öğrenilenleri düşünürken, öğrencilerin belirlediği soruna ve onları şaşırtan bilgilere ve deneyimlere yeniden bakın. Geliştirdiğiniz çözüm, istenilen etkiyi gösterdi mi? Geliştirdiğiniz çözümü daha iyileştirmek için ne yaparsınız?

**START
EMPATHY**

Sınıf içinde yaptığınız etkinlikleri paylaşmak isterseniz, aşağıdaki taslağı doldurarak bizimle paylaşabilirsiniz!

Zaman:

Neden? (Sınıf için değerini tanımlayınız.)

Süre:

Sınıf:

Nedir? (Kısa bir özet yazınız.)

Materyaller:

İpuçları:

Nasıl? (Eylem adımlarını sıralayınız.)

Gerekirse ek sayfa kullanınız.

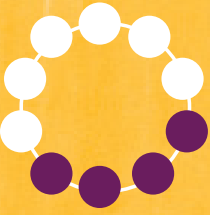
Kaynak:

Bize Katılın! Sizin fikirlerinizi duymak istiyoruz. Hikayelerinizi bizimle ve diğer öğretmenler ile paylaşın. merhaba@farkyaratansiniflar.org

Sınıf içinde yaptığınız etkinlikleri paylaşmak isterseniz, aşağıdaki taslağı doldurarak bizimle paylaşabilirsiniz!

Zaman:

Neden? (Sınıf için değerini tanımlayınız.)

Süre:

Sınıf:

Nedir? (Kısa bir özet yazınız.)

Materyaller:

İpuçları:

Nasıl? (Eylem adımlarını sıralayınız.)

Gerekirse ek sayfa kullanınız.

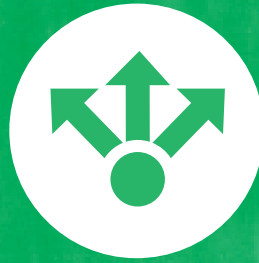
Kaynak:

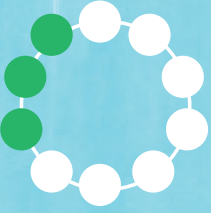

Bize Katılın! Sizin fikirlerinizi duymak istiyoruz. Hikayelerinizi bizimle ve diğer öğretmenler ile paylaşın. merhaba@farkyaratansiniflar.org

Sınıf içinde yaptığınız etkinlikleri paylaşmak isterseniz, aşağıdaki taslağı doldurarak bizimle paylaşabilirsiniz!

Zaman:

Neden? (Sınıf için değerini tanımlayınız.)

Süre:

Sınıf:

Nedir? (Kısa bir özet yazınız.)

Materyaller:

İpuçları:

Nasıl? (Eylem adımlarını sıralayınız.)

Gerekirse ek sayfa kullanınız.

Kaynak:

Bize Katılın! Sizin fikirlerinizi duymak istiyoruz. Hikayelerinizi bizimle ve diğer öğretmenler ile paylaşın. merhaba@farkyaratansiniflar.org

Yazarlar:

(aksi belirtilmediyse)

Lennon Flowers
Michael Zakaras

Little Things Labs:

Josh McManus
Kate Creason
Megan Deal

Orijinal Metne Katkıda Bulunanlar:

Center for Inspired Teaching
Design for Change
Girls on the Run
GLSEN
makebetterstuff.org
Playworks
Peace First
Prospect Sierra School
Responsive Classroom
Roots of Empathy
New Teacher Center
MindUp™
Move This World
RULER, The Yale Center for
Emotional Intelligence
Urban Montessori

Aleta Margolis
Andreas Heinecke
Britt Anderson
Caleb Ludwick
Cindy Blackstock
Clint Wilkins
Danielle Goldstone
Dana Mortenson
David Lubell
Dina Buchbinder
Eboo Patel
Edgar Cahn
Einhorn Family
Charitable Trust
Ellen Moir
enso collaborative
Eric Dawson
Erik Stangvik
Insight Labs
Jill Vialet
Jim Thompson
Joey Katon

Kathy Clunis D'Andrea
Kiran Bir Sethi
Laura White
Madeleine Rogin
Mary Gordon
Molly Barker
Paula Recart
Peter Bonanno
Prospect Sierra School
Rick Weissbourd
Ron Chisom
Sam Chaltain
Sara Potler
Sarah Hemminger
Scott Hartl
Scott Nine
Sonali Ohja
Stephanie Jones
Vicky Colbert
Vishal Talreja
Xanthe Matychak

Rehberin Türkçeleştirilmesine Katkıda Bulunanlar:

Başka Bir Okul Mümkün Derneği

Öğretmen Akademisi Vakfı-ÖRAV Kısmı
Zamanlı Eğitimcileri

Editör: Işık Tüzün

Dizgi: Kübra Cenk

Proje Ortakları
